

L'ARQUEOLOGIA DE LA PREHISTÒRIA I L'ANTIGUITAT AL MARESME I EL VALLÈS ORIENTAL (2000 - 2017). BALANÇ DE RECERCA I GESTIÓ

Gemma Hernández Herrero

Joaquim Folch Soler

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

RESUM

El treball fa un balanç de la gestió i la recerca en arqueologia –posant el focus en la prehistòria i l'antiguitat– al Maresme i el Vallès Oriental durant els divuit anys transcorreguts entre el 2000 i el 2017. Es recorden els precedents –de l'organització de la postguerra (1939) fins als primers anys del Servei d'Arqueologia (1980)– per crear el marc en què cal avaluar aquesta darrera etapa que ens ocupa.

L'avanç de l'arqueologia preventiva, lligada als inventaris, la nova legislació sobre patrimoni cultural i les lleis d'Urbanisme i Medi Ambient; els canvis organitzatius en el si de la Direcció General corresponent, així com accions especialment noves com el PIACAT, dibuixen aquest període.

El text no oblida l'esforç efectuat des dels municipis d'ambdues comarques, la seva implicació en la gestió del patrimoni ni la feina dels arqueòlegs que, des de museus o serveis d'arqueologia locals, tiren endavant la recerca i la difusió del seu patrimoni.

PARAULES CLAU: arqueologia, Catalunya, gestió, PIACAT, recerca, organització

RESUMEN

El trabajo hace un balance de la gestión e investigación en arqueología –poniendo el foco en la prehistoria y la antigüedad– en El Maresme y El Vallès Oriental durante los 18 años transcurridos entre 2000 y 2017. Se recuerdan los precedentes –de la organización de la

posguerra (1939) hasta los primeros años del Servicio de Arqueología (1980)– para crear el marco en el que hay que evaluar esta última etapa que nos ocupa.

El avance de la arqueología preventiva, ligada a los inventarios, la nueva legislación sobre patrimonio cultural y las leyes de Urbanismo y Medio Ambiente; los cambios organizativos en el seno de la Dirección General correspondiente, así como acciones especialmente nuevas como el PIACAT, dibujan este periodo.

El texto no olvida el esfuerzo efectuado desde los municipios de ambas comarcas, su implicación en la gestión del patrimonio ni la labor de los arqueólogos que, desde museos o servicios de arqueología locales, llevan adelante la investigación y difusión de su patrimonio.

PALABRAS CLAVE: arqueología, Catalunya, gestión, PIACAT, investigación, organización.

El període que va des del canvi de segle fins avui ha estat una època intensíssima en activitat arqueològica, tant en recerca com en protecció, conservació i gestió. Les diferents

administracions –amb els seus diferents nivells competencials i de responsabilitat– s’han dotat de personal i mitjans per prestar els serveis que la ciutadania demanava i assegurar el retorn a la societat del patrimoni recuperat. Cal destacar la implicació dels ajuntaments, l’acompanyament quant a assessorament i finançament per part de les diputacions i l’esforç efectuat des de la Generalitat de Catalunya –tant de les universitats catalanes com de departaments diversos–. Com a peça central, el Departament de Cultura, amb competència exclusiva sobre el tema, mitjançant un Servei d’Arqueologia inicial i de mínims, que es va anar adaptant a les múltiples necessitats sorgides com a Àrea de Coneixement i Recerca, i, actualment, com a Servei d’Arqueologia i Paleontologia.

Al Vallès Oriental i al Maresme, s’ha reflectit aquesta activitat en diverses actuacions, en forma d’intervencions importants científicament i patrimonialment, i en una acció decidida per al millor estudi, documentació i protecció dels béns culturals.

1. D’ON VENIM (UNA MICA ABANS DEL 2000)

El 16 d’abril del 1978 va tenir lloc, al Museu Municipal de Badalona, la primera Assemblea d’Arqueologia de Catalunya. Després de donar la benvinguda als assembleistes, el director del Museu, Josep Guitart i Duran, i F.P. Verrié van obrir la sessió i van fer constar que l’assemblea que començava tenia com a tasca l’estructuració de l’arqueologia catalana... Van ser anys de debat i encontres, amb Max Cahner, Miquel Tarradell i una llarga llista de professionals i d’arqueòlegs compromesos.

El 4 de desembre del 1980, un cop recuperada la Generalitat de Catalunya i restablertes les competències, es va crear el Servei d’Arqueologia de la Generalitat de Catalunya (Decret 295/1980, de 4 de desembre, DOGC 105, 07/01/1981).

No gaire lluny quedaven la Comisaría General de Excavaciones Arqueológicas (1939 - 1955), el Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas (fins al 1970) i, al nostre país, la ingent tasca duta a terme per un gran nombre d’erudits locals, com ara J. Barberà, I. Cantarell, J. Estrada, J. Maurí, P. Font, E. Ramon, M. Ribas, J. Lladó, T. Balvey, J. Ventura,

Josep M. Padrós, Ll. Sala i J. M. Pons i Guri, per esmentar alguns noms d'una llista pròpiament més extensa.

Els centres excursionistes, com el Centre Excursionista de Catalunya i d'altres d'àmbit més local, feien una tasca de difusió molt rellevant. A les universitats, els departaments d'arqueologia es van anar consolidant, mentre s'experimentava un augment progressiu d'estudiants i professors a les aules. Especialment important va ser, a partir del curs 1969 - 1970, el Pla Maluquer per a l'estudi de les Humanitats i la funció que va tenir com a director de la Comisaría Nacional de Excavaciones a partir del 1974. També als anys seixanta i setanta, Ricard Pascual i Josep Barberà van publicar treballs notables sobre el patrimoni arqueològic del Maresme i el Vallès.

Fins al 4 de desembre del 1980, la pràctica i la gestió de l'arqueologia a Catalunya, i arreu, es feia des de la Universitat i els museus, mancats com estàvem d'una veritable estructura administrativa. I va ser aleshores que es va crear el Servei d'Arqueologia de la Generalitat, en el marc de la recuperació de les nostres institucions. El Servei disposava d'una única secció, anomenada *d'Inspecció Tècnica i Programació*. El juliol del 1981, es van transferir les competències arqueològiques a Catalunya.

D'aquest primer moment daten:

- ✓ Decret 295/1980: creació del Servei d'Arqueologia amb la secció d'Inspecció Tècnica i Programació i una Comissió Assessora amb funcions d'organisme consultiu i assessor.
- ✓ Decret 115/1981, normativa sobre excavacions arqueològiques.
- ✓ Reial Decret 1010/1981, de traspàs de funcions i partides del Ministeri de Cultura destinades a la investigació, la conservació i la revaloració del patrimoni arqueològic.
- ✓ Ordre de 23 setembre del 1981, sobre la inspecció de jaciments.
- ✓ Ordre de 16 de novembre del 1981, sobre la regulació de les subvencions.

En pocs mesos, el recent Servei d'Arqueologia va fer dues accions importantíssimes: organitzar l'exposició *L'arqueologia a Catalunya avui* i iniciar la sèrie de publicacions *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*.

Per tal de llegir convenientment el canvi que es produirà els divuit anys posteriors en què centrem aquest treball, volem recordar que el primer número de la publicació *Excavacions Arqueològiques a Catalunya* (1982) va fer un estat de la qüestió de la recerca al país durant la dècada dels setanta. Del Vallès Oriental hi ha set entrades:

Can Garriga (Bigues), paleolític.

El Coll (Llinars del Vallès), neolític.

Balma de l'Espluga (Sant Quirze Safaja), neolític.

La Sorrera (Santa Eulàlia de Ronçana), bronze.

Les vinyes d'en Colom (Santa Eulàlia de Ronçana), necròpolis prehistòrica.

El Turó del Vent (Llinars del Vallès), ibèric.

Can Poi de la Garriga, prehistòric i romà.

Totes aquestes intervencions estaven lligades al Museu d'Arqueologia de Catalunya, aleshores de la Diputació de Barcelona, amb la participació del grup de col·laboradors del Museu de Granollers.

Del Maresme tenim també set entrades, d'intervencions lligades, principalment, als museus de Mataró i Badalona:

Burriac (Cabrera de Mar), poblat ibèric.

Prospeccions submarines al Maresme i el Barcelonès.

Can Modolell (Cabrera de Mar), temple de culte romà i cristià.

El Roser o el Mujal (Calella), vil·la romana.

Malgrat de Mar, forn d'àmfores romà.

Torre Llauder (Mataró), vil·la romana.

Mataró, ciutat romana.

A finals de novembre de l'any 1982, el Servei d'Arqueologia va iniciar l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya, sota la direcció de Josep Castells Camp. Es va estructurar per comarques. L'any 1983, entre d'altres, es va fer la Carta Arqueològica del Vallès Oriental, i el 1987, la del Maresme. Aquesta va ser el fruit de setze mesos de feina. Es van documentar més de quatre-cents jaciments, força d'inèdits o desconeguts fins a la

data. També el 1985 estava en fase de prova la informatització de l'Inventari, que es preveia que seria enriquida amb l'aportació de les dades informatitzades provinents de l'inventari fet pel Servei de Museus, pel que fa referència als materials arqueològics dipositats als diferents museus. Va ser aleshores, també, que es va fer una exposició al Museu de Granollers sobre els resultats de l'estudi de la Carta Arqueològica del Vallès Oriental, gràcies a la col·laboració de l'Àrea d'Arqueologia d'aquesta institució.

En el marc de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya, es va dur a terme el Programa Corpus de Pintures Rupestres, iniciat el 1985, que va comportar la documentació del conjunt amb pintures rupestres de la Pedra de les Orenetes, a la Roca del Vallès (1987), inscrit a la llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO des del 1998. Volem recordar aquí que l'any 1988, a iniciativa del Grup Independent d'Arqueòlegs, format per Josep Bosch, Isabel Oliveras, Montse Tenas, Lluís Vila i Montserrat Gratacós, durant els mesos de setembre i octubre, es van celebrar un conjunt d'activitats que, sota el nom *El patrimoni històric i arqueològic de la Roca del Vallès*, van presentar el llibre *Les pintures rupestres de la Pedra de les Orenetes*, un cicle de conferències sobre "el poblament de la Roca del Vallès al llarg de la història" i una exposició monogràfica sobre *Les pintures rupestres de la Pedra de les Orenetes*, amb el suport del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

En aquesta etapa, la metodologia d'excavació i la documentació van anar millorant i del mer estudi dels objectes vam passar a l'estudi dels contextos en els quals es trobaven. També hi va haver un augment progressiu d'estudiants a les universitats, unes especialitats menys generalistes i la transferència de les competències arqueològiques a les comunitats autònomes (Catalunya, com ja hem dit, el juliol del 1981), i es va aprovar la Ley de Patrimonio Histórico Español (1985), que va protegir de manera més efectiva el patrimoni arqueològic, reconeixent la seva pertinença al "domini públic" i ampliant les figures legals per protegir-lo. Es va professionalitzar el col·lectiu d'arqueòlegs i es van obrir les portes a la creació d'empreses privades d'arqueologia. L'any 1991 (Decret 231/1991), es va dictar una nova regulació sobre les intervencions arqueològiques, i anys més tard (1993), el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei del Patrimoni Cultural Català.

Diferents edicions del Pla de Solidaritat amb l'Atur --Castellruf, a Santa Maria de Martorelles, Turó del Vent, a Llinars del Vallès, i Burriac, a Cabrera de Mar, per citar els de la zona que ara estudiem--. la realització de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic (1982) per part del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, l'organització de camps de Treball --la Torre Roja, a Caldes de Montbui--, el taller escola d'Arqueologia de Tarragona (TED'A, 1987), els seminaris internacionals Harris Matrix (Girona, 1989), l'obra *L'arqueologia medieval a Catalunya*, editada l'any 1989 per M. Riu i Riu, que va assentar les bases de l'arqueologia medieval i d'altres lleis i normatives pertanyents a àmbits diferents al patrimonial --com ara el Decret 114/1988, de 7 d'abril, d'avaluació d'impacte ambiental--, van anar formant el nostre camí.

El període precedent (1980 - 2000) a l'etapa que forma la part central d'aquesta ponència va ser d'una enorme intensitat. En paral·lel als canvis socials i polítics, es va produir, sobretot des de l'inici dels anys noranta, un veritable *big bang* de l'activitat constructiva, tant en l'àmbit privat com d'infraestructures públiques, que va obligar a reaccionar a l'Administració pública, i amb ella una part important dels professionals de l'arqueologia, per donar una resposta per salvar un extensíssim patrimoni arqueològic que es va veure afectat massivament. Mai abans s'havia actuat per documentar amb metodologia arqueològica jaciments que a vegades s'estenien per diverses hectàrees, en un temps limitat. Es va haver de respondre amb canvis legals, invertint recursos i ideant noves maneres de documentar els jaciments.

És l'època en què neix o agafa força l'arqueologia urbana a Mataró, Granollers, Caldes de Montbui, Cabrera de Mar i altres municipis, i del control de grans obres com el tram l'autopista del Maresme de Mataró a Malgrat. Les diputacions i, principalment, els ajuntaments de municipis amb un important patrimoni arqueològic incorporen professionals de l'arqueologia i creen serveis propis o adequen els existents, tal com ja establí la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català.

Dediquem uns paràgrafs als Programa d'Arqueologia Urbana, per la importància que té i perquè més tard ens hi referirem en parlar de l'*Atles d'Arqueologia Urbana de Granollers*.

EL PROGRAMA D'ARQUEOLOGIA URBANA (PAU)

L'establiment del Programa d'Arqueologia Urbana de Catalunya, conegut com a PAU i creat per l'Ordre de 28 de novembre del 1989 (DOGC 1230, de 13.12.89), va tenir per objecte impulsar l'existència dels mecanismes i les ordenances o els plans urbanístics necessaris per poder estudiar i protegir de manera reglada els béns mobles i immobles de caràcter històric, susceptibles de ser estudiats amb metodologia arqueològica, que es troben al subsòl o la superfície dels nuclis urbans de Catalunya.

Els seus objectius concrets eren:

- a) Instar els ajuntaments de Catalunya a estudiar, preservar i protegir les restes arqueològiques que es troben als nuclis urbans.
- b) Promoure els estudis necessaris per conèixer i delimitar les zones arqueològiques que es troben als nuclis urbans i impulsar l'adopció dels mecanismes de protecció adequats.
- c) Promoure la realització i l'aprovació, pels organismes competents, de les ordenances i els plans urbanístics adequats per tal de protegir i conservar el patrimoni arqueològic dels nuclis urbans, especialment els plans especials de protecció a què fa referència l'article 20 de la Llei del patrimoni històric.

El Programa tenia un director arqueòleg (Miquel Llongueras) i una Comissió de Coordinació en la qual podem assenyalar com a fet important la presència conjunta d'un representant del Servei d'Arqueologia i un representant del Servei del Patrimoni Arquitectònic, a banda d'altres professionals de l'àmbit de l'arqueologia o la història. També es podia integrar a la Comissió un representant de la Direcció General d'Urbanisme del Departament de PTO. Si observem la composició de les comissions territorials del Patrimoni Cultural o els grups de treball o ponències de les comissions d'urbanisme, aleshores i ara, veiem el caràcter plural i integrador del PAU.

El Programa es va dur a terme amb la complicitat dels ajuntaments catalans, amb els quals se signaven convenis d'actuació. Concretament, es va dur a terme a Lleida, Girona, Badalona, Mataró, Tarragona, Montblanc, Barcelona, Cardona, Isona i Conca Dellà, Manresa, Tortosa, Vic (1989 - 1995) i Granollers (2000 - 2002).

De l'experiència d'aquells anys van derivar les eines per afrontar l'etapa posterior. Una etapa en què va continuar el desplegament normatiu també des d'altres sectors aliens al patrimoni, que afectava i impel·lia el desenvolupament de l'arqueologia professional, lligat al planejament urbanístic i a l'impacte ambiental, que –juntament amb el resultat de la realització dels inventaris- va donar lloc al que s'ha anomenat *arqueologia preventiva*.

2. UNA NOVA ETAPA, 2000 - 2017: LEGISLACIÓ, INVENTARIS, GEOREFERENCIACIÓ I PROTECCIÓ

A partir del tombant de segle, l'esforç col·lectiu del període anterior va donar resultats i es van plantejar nous avenços i millores en la gestió del patrimoni arqueològic.

El govern va aprovar, el 2002, el Decret de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, que va marcar les regles de les intervencions, del dipòsit de materials i altres aspectes. Diferenciava entre les actuacions derivades d'una investigació, les preventives i les urgències.

Des del Departament de Cultura, l'Inventari del Patrimoni Arqueològic abastava ja tot el territori, i es va posar al servei dels municipis com a eina per a la protecció. Van començar les revisions de les cartes arqueològiques: el Maresme i el Vallès Oriental, l'any 2008. Aquestes revisions a què ens referim van tornar a comportar la contractació d'un equip d'arqueòlegs per fer el treball de camp, actualitzar les dades i informatitzar-les, i fer les tasques de georeferenciació per a la seva explotació amb eines SIG. Això, a banda de l'actualització sistemàtica que es porta a terme a mesura que es tenen resultats de les diverses intervencions arqueològiques o com a resultat de noves troballes.

La Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme, estableix que els catàlegs de patrimoni formen part imperativa del planejament general (POUM) i es generalitza el seu ordenament mitjançant el planejament derivat (bàsicament, plans especials de protecció del patrimoni arquitectònic en sentit ampli), que inclouen els jaciments arqueològics coneguts al terme municipal.

La protecció en la categoria de *bé cultural d'interès nacional* s'estén als jaciments principals. Quant a l'àmbit territorial que ens ocupa, hem d'esmentar les declaracions com a BCIN a favor de Can Tacó - Turó d'en Roina, a Montmeló i Montornès (2008), que ve a sumar-se a la de Can Terrers, a la Garriga (2001), als castells de Montbui (Bigues i Riells), de Montornès, de Montclús (Sant Esteve de Palautordera), Tagamanent, la Torre Roja (Caldes de Montbui), la torrassa del Moro (Llinars del Vallès), i al recinte emmurallat de Granollers i Sant Celoni, inscrits al registre de Bienes de Interés Cultural (BIC) l'any 1988, en aplicació del Decret de 5-5-1949 sobre arquitectura defensiva i militar d'Espanya, entre altres béns. El conjunt de pintures rupestres de la Pedra de les Orenetes, a la Roca del Vallès, està declarat BCIN en aplicació de la disposició addicional primera de la Ley del Patrimonio Histórico Español i, com ja hem dit, forma part de la llista del Patrimoni Mundial dins la candidatura *Art rupestre de l'arc mediterrani de la península Ibèrica*. D'aquest conjunt, cal dir que des del Servei d'Arqueologia s'han fet, al llarg d'aquests anys, tres projectes de tancament diferent per salvaguardar les pintures i que no han pogut tirar endavant per la poca implicació de l'Ajuntament en el tema.

Al Maresme, es va declarar l'edifici octagonal romà de Can Ferrerons, a Premià de Mar (2014), i l'aqüeducte romà de Sant Pere de Riu, a Tordera, i Can Cua, a Pineda (2014), que se sumen a les declaracions dutes a terme des del 1980 de la Via de Parsers (Argentona), ciutat romana d'lluro (Mataró), la Roca d'en Toni (Vilassar de Dalt), el poblat ibèric de Burriac (Cabrera de Mar) i d'altres, com Can Sentromà (Tiana, 1975), la Torre Llauder (Mataró, 1964) i les nombroses torres i cases fortes protegides en aplicació del Decret de maig del 1949 esmentat anteriorment.

Gràcies als procediments d'impacte ambiental i al planejament urbanístic, que impliquen mesures de protecció i d'excavació que obliguen a obres privades i públiques, aquests anys ha estat possible documentar, i sovint conservar, el registre arqueològic que apareix en el curs dels treballs de construcció, i que és una missió fonamental del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat. Això, evidentment, inclou vetllar l'impacte de les grans obres i infraestructures.

Podem esmentar, per exemple, el control arqueològic del gasoducte Martorell-Figueres, que, al Vallès Oriental, va permetre descobrir la necròpolis tardoromana de les Franqueses. Durant les obres de la línia d'alta velocitat (AVE), es va descobrir i excavar, entre d'altres, el jaciment ibèric de Can Suari (Llinars), que s'ha aconseguit conservar i presentar, malgrat la proximitat de la via, que hi dificulta l'accés.

El nombre d'estudis d'impacte ambiental i estudis d'afectació al patrimoni que s'han fet i informat aquests anys, des d'Inventari primer i des de la Secció d'Informació i Estudis a partir del 2007, és ingent, tal com recullen les memòries del Departament de Cultura.

Cal remarcar, també, els avenços en el planejament urbanístic d'aquest període 2000-2017 (sobretot plans generals i catàlegs de patrimoni), responsabilitat que recau en els municipis, per als quals els inventaris de patrimoni arqueològic i arquitectònic de la Generalitat de Catalunya són la base principal, juntament amb els *Mapes del patrimoni cultural local* de L'OPC –que parteixen de la mateixa font– i els *Inventaris del patrimoni històric, arquitectònic i ambiental* que es redacten des del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona (Cardedeu, 1994, Parc Natural del Montseny, 1997, i Dosrius, 2005). El Departament de Cultura de la Generalitat revisa i informa del planejament abans d'aprovar-lo, per tal de vetllar que els béns de cada municipi quedin adequadament protegits. En el cas de municipis que tinguin elements patrimonials declarats com a bé cultural d'interès nacional, la seva aprovació per part de les comissions d'urbanisme necessita l'acord favorable de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura.

En el període que revisem, es van aprovar o actualitzar, entre d'altres, els catàlegs de patrimoni (com a pla especial o integrats en un POUM) de Vilassar de Dalt (2000), Premià de Mar (2001), Tiana (2002), Mataró (2003), Granollers (2003), Mollet del Vallès (2005), Canet de Mar (2007), Vallromanes (2008), la Garriga (2008), Sant Andreu de Llavaneres (2012), Montmeló (2012), la Roca del Vallès (2013), Argentona (2015), Cabrera de Mar (2015), Alella (2015) i Teià (2016). Altres municipis havien aprovat catàlegs amb anterioritat al període que repassem.

Aquest desplegament normatiu marca un abans i un després per a la protecció del patrimoni als municipis de les dues comarques. És d'esperar que aquesta actualització dels catàlegs s'estengui a més municipis.

Un altre tema del qual és obligat parlar és dels béns protegits com a bé cultural d'interès local (BCIL). El lector avantatjat sabrà que la seva catalogació no és una competència de la Generalitat –ni del govern, com en el cas dels BCIN, ni del conseller o la consellera de Cultura, com en el cas dels EPA–, sinó dels ajuntaments, o dels consells comarcals, en el cas de municipis de menys de 5.000 habitants, tal com estableix l'article 17 de la Llei del Patrimoni Cultural Català. Aquests article també diu que:

- L'acord de declaració d'un bé cultural d'interès local s'ha de comunicar al Departament de Cultura, perquè en faci la inscripció al Catàleg del Patrimoni Cultural Català.
- La declaració d'un bé cultural d'interès local únicament es pot deixar sense efecte si se segueix el mateix procediment prescrit per a la declaració i amb l'informe favorable previ del Departament de Cultura.
- Tota catalogació de béns immobles ha de contenir els jaciments arqueològics del terme municipal que han estat declarats espais de protecció arqueològica.

La disposició addicional primera de la Llei, al seu torn, diu:

-1 (...) Els béns immobles que en el moment de l'entrada en vigor d'aquesta Llei estiguin inclosos en catàlegs de patrimoni cultural incorporats en plans urbanístics passen a tenir, llevat que siguin béns culturals d'interès nacional, la consideració de béns culturals d'interès local i queden inclosos en el Catàleg del Patrimoni Cultural Català.

L'any 1997, el Servei d'Arqueologia es va adonar que aquesta figura de protecció no era feta servir per l'Administració local –tot i que van ser els municipis els qui van reclamar aquesta competència durant la tramitació de la Llei del PCC–, i va endegar una campanya de sensibilització. Entre d'altres, va sol·licitar informació als 947 municipis de Catalunya sobre els béns inclosos al Catàleg del Patrimoni Cultural Català dins els seus termes municipals en aplicació de la disposició addicional primera esmentada –és a dir, també als 43 municipis del

Vallès Oriental, abans de la creació del Moianès, i els 30 del Maresme i els consells comarcals corresponents—. La iniciativa era reeixida, però no va donar bons resultats, perquè, tot i que el percentatge de respostes rebudes va ser baix, va ser més que suficient per col·lapsar la unitat encarregada del tema (Inventari) per manca de personal. Més dolorosa va ser la manca de criteris clars per part del Departament a l'hora de donar una única interpretació de la norma per tal d'incloure aquests béns al Catàleg del Patrimoni Cultural Català.

La ingent tasca de fer les comprovacions oportunes per tal d'efectuar la inscripció dels béns va durar anys i no va arribar a fer-se de tot Catalunya, però sí que es va dur a terme en diversos municipis del Vallès Oriental i del Maresme.

CONSOLIDACIÓ DE L'ARQUEOLOGIA PREVENTIVA

Què és l'arqueologia preventiva? Disposem de múltiples definicions sobre el tema, però ben segur que la que recollirem tot seguit resumeix de manera clara i sense retòrica innecessària en què consisteix: conjunt d'actuacions, fonamentalment administratives, destinades a evitar l'impacte negatiu de les obres i/o els moviments de terres en els jaciments arqueològics. Es basa en la cooperació entre tres grans àrees o departaments: Cultura (Patrimoni Històric o Cultural), Medi Ambient i Planejament Urbanístic i Territorial.

Si bé els anys 1980 - 1990 van ser els de l'origen de l'arqueologia preventiva, amb la realització dels inventaris o les cartes arqueològiques i, posteriorment, els *mapes del sòl*, durant els anys 1990 - 2000 les intervencions lligades a projectes d'obra cada cop van ser més freqüents, i va ser la dècada següent quan, a partir del Decret 78/2002 de protecció del patrimoni arqueològic i les noves normatives municipals, l'arqueologia preventiva es va normalitzar a la major part del territori.

Una conseqüència en va ser l'augment del nombre d'intervencions, molt lligat a l'expansió de l'activitat d'ordenació del sòl, urbanística i immobiliària, i a la creació d'infraestructures. Cada actuació exigia per part de la Generalitat de Catalunya —a partir de diferents procediments, com ara l'avaluació d'impacte ambiental o l'aplicació dels llocs especials o

catàlegs urbanístics– la tramitació dels permisos corresponents d'intervenció i de tractament de restes, així com la inspecció, i molt sovint la intervenció, per gestionar nombroses qüestions derivades de l'actuació.

En aquest àmbit, cal destacar les intervencions que van ser possibles gràcies al conveni entre el Departament de Cultura de la Generalitat, l'Ajuntament de Mataró i la Fundació Pública Municipal Museu Comarcal del Maresme - Mataró, relatiu a l'àrea d'intervenció arqueològica, signat el 1990 i prorrogat fins al 2009, amb ajuts de fins a 45.000 euros anuals, el conveni amb l'Ajuntament de Cabrera de Mar per finançar les despeses d'un arqueòleg municipal o la línia de subvenció específica a ajuntaments de menys de 30.000 habitants dels darrers anys.

Continuant en el camp de l'arqueologia preventiva, el Departament va atorgar anualment, fins l'any 2012, i novament durant els anys 2017 i 2018, subvencions a particulars, empreses i ajuntaments.

Abundant en aquest camp, cal esmentar la funció de les noves tecnologies, que permeten localitzar jaciments sense cap intrusió deconstructiva i que jaciments que no són visibles perquè es troben al subsol i no està prevista la seva excavació, siguin vistos en tres dimensions gràcies a la fotogrametria i l'escàner 3D. Serà el cas, per exemple, de la part soterrada de les termes romanes de Caldes de Montbui, de la vil·la de la Bòvila d'en Font, a la Garriga, la del Pla de les Parets, a Cardedeu, etc.

L'ATLES D'ARQUEOLOGIA URBANA DE GRANOLLERS

Fruit del Programa d'Arqueologia Urbana (PAU) i primer número d'una sèrie inconclusa d'Atles d'Arqueologia Urbana de Catalunya, l'any 2004 va veure la llum aquest primer volum, amb la finalitat de posar a disposició dels ciutadans, els urbanistes i els professionals de l'arqueologia tota la informació que hi havia relativa al patrimoni arqueològic en un nucli urbà determinat, un instrument al servei de l'Administració local per a una planificació i d'un

desplegament urbanístic sensible i compatible amb la conservació i la integració del patrimoni arqueològic.

L'Atlas, coordinat per Alexandra Uscatescu, va ser el resultat de la col·laboració entre el Departament de Cultura, l'Ajuntament de Granollers i el Museu de Granollers, institució de l'Administració en qüestió que sempre ha tingut una funció rellevant en la recerca arqueològica de la comarca.

Efectivament, l'aplicació del Programa d'Arqueologia Urbana va néixer de la col·laboració amb l'Àrea d'Arqueologia del Museu de Granollers els anys 2000 - 2001, per part de Joaquim Arxé, arqueòleg de la Direcció General. L'inici del projecte va ser la catalogació i l'inventari de les restes arqueològiques que es trobaven dins el nucli urbà del municipi, així com la realització de la cartografia de les restes antigues.

La segona fase del projecte, a partir de finals del 2002, va consistir en l'actualització de les dades i la inclusió de les noves dades generades pel gran volum d'intervencions que van tenir lloc en aquell bienni. A més, es va fer la cartografia antiga de Granollers sobre suport informàtic, integrada en la cartografia informatitzada actual de la ciutat de Granollers per part del Servei d'Urbanisme de l'Ajuntament. L'Atlas incorpora el resultat d'una feina de síntesi feta per diversos especialistes, una interpretació global i cronològica de les restes arqueològiques trobades al nucli de Granollers.

L'estructura de la publicació està organitzada en dos cossos amb format físic diferent, però des del punt de vista de continguts, totalment imbricats i complementaris: un llibre imprès i un CD-ROM interactiu. La part impresa d'aquesta obra presenta una síntesi actualitzada de l'arqueologia de la ciutat de Granollers, estructurada segons un criteri cronològic, des de la prehistòria fins al segle XVII, sense oblidar una breu introducció a la geologia del municipi i una breu anàlisi sobre la muralla d'època carlina. Dins d'aquestes pàgines es presenta, de manera resumida i precisa, una revisió crítica de les interpretacions que s'han emès fins ara sobre la Granollers antiga i medieval, amb l'objectiu final d'aportar una interpretació global de les restes arqueològiques trobades a Granollers al llarg de la seva història i una reconstrucció del desenvolupament urbanístic d'aquesta localitat. El text d'aquesta síntesi va

acompanyat d'una petita selecció d'il·lustracions, ja que la documentació gràfica més representativa e les excavacions arqueològiques a Granollers es troba dins del CD-ROM. El volum imprès inclou, a més, una bibliografia exhaustiva i actualitzada sobre l'arqueologia d'aquesta ciutat, amb més de 250 referències bibliogràfiques específiques sobre Granollers. Al final del text, un índex topogràfic permet fer cerques i consultes més àgils de l'obra. Al llarg del text, nombroses indicacions entre claudàtors remetent a la base de dades arqueològica i al catàleg que es troba al CD-ROM adjunt.

Una valuosa aportació de l'obra és la documentació cartogràfica, que se'ns mostra tant en l'obra impresa com en la versió digital. Integren el corpus cartogràfic una carta o un plànol general del municipi, on se situen els fulls que componen l'atles, que en la versió impresa té una escala d'1:25.000. Sobre aquest plànol general s'han cartografiat amb detall 19 fulls que ocupen una superfície d'uns 250 x 370 metres cadascun i que corresponen a diverses àrees del municipi on hi ha notícia i constància de l'existència de restes arqueològiques. Tres fulls, cartografiats originalment a escala 1:1.000, detallen les troballes i les estructures arqueològiques de les quals hi havia documentació planimètrica. Concretament, el full 3 (barris dels Instituts i de Ponent), el full 5 (centre històric) i el full 8 (barris de Sota el Camí Ral, Sant Miquel i Tres Torres).

El centre històric de Granollers és objecte d'un tractament especial i és l'únic que està dibuixat a escala 1:500, amb detall de totes les estructures trobades en aquest sector. Donada la complexitat de les estructures arqueològiques que físicament es troben superposades a la zona de la plaça de l'Església, hi ha diverses planimetries que, de manera esquemàtica, intenten il·lustrar l'evolució arquitectònica d'aquest centre històric durant el període romà (full 5a.1), el període romà i tardoantic (full 5a.2), el període tardoantic i altmedieval (full 5a.3) i el període baixmedieval i modern (full 5a.4). El CD-ROM conté, d'una banda, una documentació textual exhaustiva sobre les restes arqueològiques trobades a Granollers (base de dades i catàleg), i, d'altra banda, la base cartogràfica abans esmentada.

La doble presentació de l'obra és especialment interessant quant al material gràfic.

Potser ens hem estès massa en l'explicació d'aquest projecte, però creiem que és una de les actuacions més rellevants quant a gestió en aquests anys a la zona que ens ocupa.

2.1. 2004. Nous plantejaments per a la gestió de l'arqueologia a Catalunya

Divuit anys són molts per tractar-los tots de manera conjunta. I els gairebé quaranta del Servei d'Arqueologia encara més. Intentem fer un zoom d'algunes èpoques o esdeveniments singulars.

A l'inici del 2000, es troba una Direcció General del Patrimoni Cultural amb un munt d'assignatures pendents per tal d'ajustar-se i donar resposta a les noves expectatives que van obrir la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català i la Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme, així com el corpus normatiu derivat de la Directiva 2001/42/CE sobre l'avaluació dels efectes de determinats plans i programes en el medi ambient, que és l'instrument jurídic que fixa els principis generals del sistema d'avaluació ambiental estratègica, normativa lligada a les polítiques preventives de protecció del patrimoni.

Quan, l'any 2002, s'aprova el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, l'organigrama i la cultura organitzativa del moment no reflecteixen ni poden donar resposta als nous escenaris sorgits, ni són eficients.

A finals del 2004, la Direcció General del Patrimoni Cultural inicia un nou camí que es fa palès amb el Decret 478/2004, de 28 de desembre, de reestructuració del Departament de Cultura. De la Subdirecció General del Patrimoni Cultural es fa dependre els òrgans següents: a) L'Àrea de Coneixement i Recerca, b) L'Àrea de Planificació i Acció Territorial, c) L'Àrea de Difusió i Explotació i d) L'Àrea de Desenvolupament i Projecció, que assumeixen d'una manera més transversal les funcions dels serveis anteriors (Museus, Arqueologia i Patrimoni Arquitectònic) i afegixen nous programes.

L'Àrea de Coneixement i Recerca va sumar a les competències que ja eren pròpies del Servei d'Arqueologia la gestió de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic, la direcció de la

biblioteca i Centre d'Informació i Documentació del Patrimoni Cultural, la gestió del Catàleg del Patrimoni Cultural Català i la transferència de coneixement, entre d'altres.

Es van crear tres seccions: Inventari del Patrimoni Immoble, Secció d'Actuacions i Secció d'Informació i Estudis. Com a funcions li corresponien:

a) Registrar, sistematitzar i transferir coneixements relatius a àrees d'interès de la Subdirecció General del Patrimoni Cultural i conservar les fonts documentals respectives.

b) Fer els inventaris per al registre, la custòdia i l'estudi dels béns immobles del patrimoni cultural català.

c) Analitzar, estudiar i avaluar les condicions del patrimoni arqueològic, paleontològic i arquitectònic de Catalunya.

d) Proposar i impulsar investigacions i actuacions dirigides al desenvolupament del coneixement bàsic i aplicat del patrimoni cultural.

e) Proposar i coordinar els programes d'intervencions sobre el patrimoni arqueològic i paleontològic.

f) Impulsar i gestionar el catàleg del patrimoni cultural català.

g) Estructurar els fons documentals i bibliogràfics en matèria de patrimoni cultural i organitzar la metodologia d'accés dels usuaris.

h) Qualsevol altra funció de naturalesa anàloga que se li encarregui.

Com a programes o eixos bàsics, la seva actuació es va centrar, fins a les acaballes del 2010, en:

Patrimoni i planejament urbanístic.

Programa del Patrimoni Immoble.

Programa del Pla Territorial Sectorial d'Espais de Protecció Arqueològica.

Programa de coneixement aplicat i impacte ambiental.

Programa d'intervencions arqueològiques i paleontològiques.

Programa de sistemes d'informació i documentació del patrimoni cultural català.

Programa d'accessibilitat al coneixement.

Programa d'adequació i consolidació de jaciments.

Corpus de Pintures Rupestres de Catalunya.

D'aquests programes en destaquem alguns:

Programa Pla Territorial Sectorial d'Espais de Protecció Arqueològica. Aquest programa, que va arribar a les portes del Consell Tècnic del govern, tenia per objectius protegir, conservar i gestionar el patrimoni arqueològic de Catalunya, en el marc de la protecció del patrimoni cultural i de l'ordenació racional i ordenada. El Pla havia de ser un instrument d'ordenació territorial que com a àmbit d'aplicació abastava tot el territori de Catalunya, i les seves disposicions eren d'aplicació a tots els jaciments arqueològics. L'any 2004, es va redactar la memòria preparatòria i va continuar *viu* fins l'any 2009. A banda, es va continuar amb la declaració d'Espais de Protecció Arqueològica segons el procediment individualitzat establert a la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català. La seva aprovació hauria comportat la protecció directa de tots els jaciments i els llocs susceptibles de tenir jaciments arqueològics recollits a les diferents Cartes Arqueològiques de Catalunya, entre d'altres, el Maresme i el Vallès Oriental. Com a model partíem del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN).

Programa d'accessibilitat al coneixement i sistemes d'informació i documentació del patrimoni cultural català. Sistema d'Informació Geogràfica (SIG) connectat als Inventaris; realització d'estudis específics; digitalització del fons del Centre d'Informació i Documentació del Patrimoni Cultural Català; desenvolupament de noves prestacions a les aplicacions dels inventaris, web en l'àmbit de l'arqueologia dins el Departament de Cultura; millora de la biblioteca i creació de diferents ambients: sala de publicacions periòdiques - sala de planimetria - sala de consulta de memòries i espais de treball tècnic.

Programa d'adequació i consolidació de jaciments. Van ser moltes les actuacions que es van fer en aquest àmbit, de manera directa o acompanyant els ajuntaments, que en van ser els protagonistes principals. Al Vallès Oriental i el Maresme, podem destacar Can Tacó

(Montmeló i Montornès del Vallès), les Adoberies de Granollers i muralles, la Torrassa del Moro (Llinars del Vallès), Can Ferrerons (Premià de Mar) i la Fornaca (Vilassar de Dalt), i l'important esforç fet a Mataró per fer visitables i entenedores les restes exhumades fruit de la seva reeixida activitat en el camp de l'arqueologia urbana, a l'empara del conveni amb el Departament de Cultura i les millores fetes a Torre Llauder. També ajudats per un conveni de naturalesa semblant, el cas de Cabrera de Mar amb Ca l'Arnau, Can Rodon de l'Hort i Can Modolell, per citar alguns exemples, o l'actuació de museïtzació del Veral de Vallmora-Cella Vinaria, a Teià.

Cal recordar també les operacions per recuperar i adequar a la visita l'Estela del Pla de la Calma (Montseny) i el menhir de Mollet. L'Estela del Pla de la Calma, o Sitja del Llop, formava part d'una de les parets d'una cabana de pastor, la barraca de les Lloses o la barraca d'en Ramon, al turó del Poniol (1.279 m). Diferents accions vandàliques van portar el Servei d'Arqueologia i Paleontologia a traslladar-la, l'any 2010, a un espai singular de nova creació projectat per exposar-la. Prèviament, es va restaurar i se'n va fer un motlle i una rèplica per tal de deixar la còpia –integrada en una nova barraca– al Pla de la Calma.

En tots aquests projectes, la implicació de la Direcció General es va materialitzar de manera diversa: finançant intervencions arqueològiques o projectes arquitectònics, avalant sol·licituds de fons europeus com ara FEDER, mitjançant l'1% cultural estatal o autonòmic, o encarregant directament la redacció de plans directors, com és el cas de Can Ferrerons, a Premià de Mar, que l'Àrea de Coneixement i Recerca va contractar l'any 2006 a l'empresa Actium Patrimoni Cultural SL.

Volem destacar, també, que la intervenció “amb solucions arquitectòniques actuals” en alguns d'aquests jaciments els han afegit nous valors culturals i turístics, i els edificis o tractaments de l'espai han estat objecte de nombrosos reconeixements. És el cas de les solucions projectades i dirigides per Toni Gironès a la Fornaca, a Vilassar de Dalt (l'edifici va ser finalista dels premis FAD d'arquitectura l'any 2005), i a Can Tacó - Turó d'en Roïna, a Montmeló-Montornès (premi FAD d'opinió Ciutat i Paisatge, per l'adequació del jaciment a

l'espai natural dels Turons de les Tres Creus, 2008-2012, i guanyador de la XII Biennial Espanyola d'Arquitectura i Urbanisme en la categoria de protecció del territori i el paisatge). Sobre la Fornaca, cal afegir que es tracta de tres forns excavats a l'argila localitzats en un polígon industrial i que l'edifici projectat, a banda de mantenir les restes en un espai soterrat, dóna solució al passeig de vianants situat sobre el jaciment.

2.2. 2007. Repensant l'arqueologia. El pla integral per a l'arqueologia a Catalunya (PIACAT)

L'any 2007, el Departament de Cultura va iniciar, a través de la Direcció General del Patrimoni Cultural, la primera fase de diagnosi del Pla Integral per a l'Arqueologia a Catalunya (PIACAT), amb l'encàrrec d'un seguit d'informes sobre l'estat actual de l'arqueologia a casa nostra. La segona fase, encetada el mes de maig del 2008, va obrir el debat i l'ocasió per reflexionar sobre els problemes i plantejar les solucions que cal desenvolupar, amb unes noves línies de gestió sòlides i coherents, per a l'arqueologia del futur.

El PIACAT va ser un procés obert per analitzar de manera objectiva la complexa realitat de l'arqueologia catalana, on van participar tots els agents que intervenen en la gestió del patrimoni arqueològic i paleontològic de Catalunya. Amb un format d'11 taules temàtiques, coordinades per la cap del Servei d'Arqueologia i Paleontologia, i 150 experts de l'arqueologia i la paleontologia –que incloïa personal dels museus de Caldes de Montbui, Granollers i Mataró, entre d'altres–, va tenir com a objectius la identificació i la quantificació de l'estructura i la composició de l'arqueologia del nostre país, la coordinació, l'orientació i l'adequació dels agents i dels sectors que hi intervenen i l'anàlisi de mecanismes per millorar la gestió de l'arqueologia en benefici del conjunt de la societat. La tercera i darrera fase va culminar el procés del PIACAT, amb les propostes d'actuació que recullen part de les conclusions de les taules temàtiques.

A partir d'aquí, es va establir un Pla d'Acció Integral i es van definir les accions en cinc eixos fonamentals: organització, intervenció, formació i entorn professional, recerca i difusió, amb

la finalitat de posar les bases de l'arqueologia catalana dels propers anys i, en definitiva, millorar el model de gestió del patrimoni arqueològic del nostre país.

Entretant, el Decret 136/2008, d'1 de juliol, de reestructuració del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació modifica l'estructura i la denominació d'òrgans de la Direcció General del Patrimoni Cultural, i en crea i en suprimeix d'altres. L'Àrea de Coneixement i Recerca passa a denominar-se *Servei d'Arqueologia i Paleontologia*.

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va presentar el Pla Integral per a l'Arqueologia a Catalunya (PIACAT) el 14 de juliol del 2009. El Pla va recollir moltes de les propostes que es van fer a partir de l'any 2004 des de l'Àrea de Coneixement i Recerca, moltes de les que van sorgir del debat de les taules i els treballs fets els anys 2007 - 2009 i d'altres aportades directament des de la Subdirecció General. Dissortadament, la seva implementació ha estat gairebé nul·la i poc encertada, amb conseqüències greus en aquells aspectes que sí que van tirar endavant, com ara la gestió de l'Inventari o la materialització dels plans de recerca.

Tot i avançar-nos a les conclusions, en fer balanç de la gestió de l'arqueologia de la prehistòria i l'antiguitat al Maresme i el Vallès Oriental no podem obviar algunes reflexions de caire general, per a tot el territori i l'arqueologia de totes les cronologies, derivades de la implementació del Pla d'Acció Integral:

El Servei d'Arqueologia i Paleontologia s'havia d'organitzar en tres seccions: la Secció d'Informació i Estudis, la Secció d'Actuacions i la Secció de Paleontologia. Aquesta darrera secció encara no s'ha creat. Si bé això té poca incidència en la comarca del Maresme, sí que és més important en el cas del Vallès Oriental, escenari de diferents projectes de recerca.

El Servei d'Arqueologia havia de dirigir funcionalment les tasques del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya en matèria d'inspecció, inventari i protecció del patrimoni arqueològic submergit. Això ens podria haver portat a prioritzar Cartes Arqueològiques Subaquàtiques com ara la del Maresme, dirigida i realitzada des del Servei d'Arqueologia fa dècades... No ha estat així.

La reestructuració del Departament del març del 2011 va comportar que la Secció d'Inventari del Patrimoni Immoble (Arqueologia i Patrimoni Arquitectònic) fos adscrita al nou Servei d'Inventari i Suport Tècnic, que, entre d'altres, no disposa de cap arqueòleg i presenta, a més, altres mancances greus quant a concepció del programa. Ha suposat la desvinculació total del Servei d'Arqueologia amb la seva eina de gestió principal. I el deteriorament de l'Inventari.

La Comissió Assessora del Servei d'Arqueologia, formada per arqueòlegs de prestigi reconegut, es va substituir pel Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia de Catalunya, que actua com a òrgan d'informació, consulta i assessorament de l'Administració de la Generalitat en matèria d'arqueologia i paleontologia i té una composició de perfil clarament polític.

S'havia d'haver creat la Comissió Nacional d'Avaluació i Tria de Béns Mobles, tan necessària per desenvolupar el procediment de gestió dels materials arqueològics i paleontològics que les intervencions arqueològiques i paleontològiques generen, per determinar-ne la conservació, per raó del valor patrimonial o informatiu, o bé l'eliminació. És indiscutible la importància que té aquest tema en les polítiques, els pressupostos i les actuacions dels diferents museus, com ara els de Cardedeu, Caldes de Montbui, Granollers, Premià de Mar, Vilassar de Dalt o Mataró, entre d'altres. Cal recordar aquí que el Pla de Museus presentat per la Generalitat el 21 de gener del 2008 preveia la creació de la Xarxa de Museus Locals de Catalunya i la posada en marxa dels Serveis d'Atenció Museística (SAM), i que els tres anys següents a la seva presentació s'havien de destinar 28 milions d'euros a millorar i enfortir els museus locals. En el període que ens ocupa, encara es va presentar una nova proposta, el *Pla de museus de Catalunya. Document de treball del 2015*, del qual és hereu el darrer *Museus 2030. Pla de museus de Catalunya*, però el tema del dipòsit de materials continua sent una greu i important assignatura pendent.

S'ha creat la Comissió de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia, òrgan consultiu amb flexibilitat i autonomia, de perennitat i dotada d'instàncies científiques, on hi ha

representades totes les institucions vinculades a la recerca arqueològica i paleontològica de Catalunya.

Per aconseguir l'agilitació de la tramitació administrativa i una millor planificació de les accions, s'havien d'introduir algunes modificacions reglamentàries quant a la direcció de les intervencions i la responsabilitat de les empreses, al procediment de gestió de les intervencions i a l'execució de les memòries. Encara estan pendents. El tema de la responsabilitat de les empreses és especialment important quant a les memòries i el dipòsit de materials arqueològics, així com als resultats de les intervencions.

Són moltes les empreses que han fet fallida aquests anys (Arqueociència, TEA, Estrats, Codex, Cota 64, etc.), molta la documentació del treball de camp no lliurat al Servei d'Arqueologia i Paleontologia, moltes les memòries no fetes perquè el director de la intervenció ha hagut de deixar l'arqueologia o perquè, en no cobrar, no fa l'estudi i passa a ser tècnic en intervencions i a no dirigir; molts els materials que estaven en poder de les empreses com a dipòsit provisional i s'han lliurat de manera no controlada a diferents institucions o, clarament, no sabem on són... Evidentment, d'entre les empreses citades –i les que no hi són– n'hi ha que han estat molt curoses i transparents amb el Servei, però no totes. I aquest fet afecta també múltiples intervencions efectuades a la zona que ens ocupa.

La Direcció General del Patrimoni Cultural havia de garantir que es publicuessin les memòries d'intervenció arqueològica a través d'un repositori web –projecte CALAIX en marxa o semblant–, però no es fa. A hores d'ara, es fa difícil saber en quin moment es va interrompre el projecte o va passar a tenir una vida paral·lela més enllà dels criteris del Servei d'Arqueologia i Paleontologia.

Quant a la política de subvencions, especialment important en parlar d'intervencions arqueològiques preventives, que recauen especialment sobre persones físiques, la proposta era mantenir les línies habituals de subvenció per a intervencions arqueològiques i paleontològiques i estudiar la possibilitat d'augmentar la dotació destinada a preventives en funció de la disponibilitat pressupostària, amb l'objectiu d'arribar al 70% de les despeses de

direcció. L'any 2011 va deixar de convocar-se aquesta línia i el 2017 es va tornar a convocar amb molt poca dotació pressupostària.

La Direcció General apostava, com a eines per a la bona pràctica professional per l'acceptació d'un codi deontològic, una organització professional col·legial, un registre d'empreses acreditades per a l'activitat arqueològica, un protocol d'habilitació de professionals i un espai de relacions professionals amb els agents de l'arqueologia. Res més lluny del que la realitat ens ha portat, un deteriorament important de l'entorn professional.

Quant a recerca, la situació no és gaire més engrescadora. El PIACAT posava un accent especial en el Pla de Recerca, perquè considerava que l'estructura de recerca del país havia canviat ostensiblement. I, efectivament, era així el 2009. El 2017, llegir que “les empreses d'arqueologia són més sòlides i amb estructura suficient per fer recerca” fa mal. Llegir que “el Departament de Cultura, amb referència a la recerca que subvenciona, no vol marcar quina recerca ha de fer cada agent de recerca, però **sí que vol determinar com ha de ser aquesta recerca i, en tot cas, prioritzar algunes recerques sobre la base de criteris d'equilibri territorial i cronològic**” –quan, segons les bases dictades actualment, és l'AGAUR qui diu què s'investiga i qui ho fa, qui predetermina el resultat amb una puntuació de fins a 6 sobre 10 punts– fa mal. Que importants projectes de recerca, com ara Torre Llauder, a Mataró, no es consideren rellevants, fa mal. Que durant anys el projecte de Puig Castell, a Cànoves i Samalús, s'hagi hagut de tramitar com a preventiva, fa mal.

El PIACAT incloïa com a investigació qualsevol tipus d'excavació o actuació sobre el patrimoni arqueològic i paleontològic que impliqués metodologia arqueològica i paleontològica. També manifestava que l'activitat professional dels arqueòlegs i els paleontòlegs comporta un procés de recerca. D'altra banda, el Pla defensava la consecució de tots els estudis bàsics en els programes d'intervenció arqueològica i paleontològica.

És per això que sorprèn que el document de l'Institut d'Estudis Catalans *Reports de la recerca a Catalunya 2003-2009. Història*, publicat a les acaballes del 2014, digui:

“Des dels serveis municipals d'arqueologia, no s'ha fixat mai com a objectiu la recerca pròpiament dita. Grans centres d'aquest tipus, com ara Barcelona o Tarragona, han excavat

molt, però han estudiat i publicat una ínfima part del que han obtingut de les intervencions d'urgència que han hagut d'assumir en els seus territoris municipals. Grans troballes, com ara el Born, a Barcelona, han generat, de manera excepcional, una recerca molt profunda, tot i que encara s'espera la museïtzació de la zona. **Als professionals d'aquests organismes municipals, difícilment els podem catalogar dins l'apartat de la investigació.**"

Sorprenent la contundència de la sentència. I ben errada. Organismes municipals de l'àrea geogràfica que tractem serien el Museu de Mataró i el Museu de Granollers, tots dos amb professionals en plantilla que fan recerca.

3. ENCARA PARLANT DE RECERCA

Un dels millors indicadors per mesurar la recerca és l'estudi de les tesis doctorals que s'han fet en aquest període. Evidentment, no ens ha estat possible llegir ni valorar amb profunditat aquests treballs. La ressenya que transcrivim correspon i ha estat feta (suposem) pels autors mateix, ja que ens limiten a reproduir la informació que proporciona la base de dades TDX (tesis doctorals en xarxa) o DIALNET. Respectem la llengua en què s'han redactat. En funció de l'àmbit d'estudi, les hem agrupat entorn del Vallès Oriental o el Maresme, tot i que no és exactament així:

Vallès Oriental

Tecnologia del treball del ferro al nord-est peninsular en l'ibèric antic i ple. Jordi Auladell Marquès (2005).

Aproximació al nivell tècnic de la siderúrgia protohistòrica del nord-est peninsular; amb aquest objectiu inicial, s'ha compilat un conjunt mostral heterogeni tipològicament i funcional, provinent de diversos establiments i necròpolis de dues àrees d'evolució històrica prou diferenciada, la costa central catalana i el delta de l'Ebre. El comentari de les característiques estructurals i la relació utilitat - espai - cronologia ha de possibilitar establir unes hipòtesis inicials amb fonamentació científica, on es puguin relacionar els condicionants que defineixen l'evolució de la societat ibèrica des del segle VII aC fins al segle III aC en el context geogràfic.

De l'estudi del conjunt mostral (107 mostres sobre 78 objectes diferents) pot derivar-se que no existeix evolució lineal de la tècnica siderúrgica, sent sincrònics materials d'antagònica qualitat en el mateix període i context. Tractaments que, hipotèticament, s'han catalogat com de cronologia posterior són plenament identificats en objectes, possiblement d'importació, datats en ibèric antic o preibèric (ús de làmines, cementació, etc.); d'altres, teòricament inaudits en un context tecnològic considerat endarrerit, com les tècniques del tremp i el tremp suau, són plenament generalitzades a partir del segle IV aC.

Tanmateix, no sembla possible que es donés una especialització en les diverses fases de la cadena siderúrgica, tal com s'evidencia en context centreeuropeu. La manca d'organització social supratribal, evolució avortada per les tensions territorials del segle III aC, va motivar una siderúrgia d'autosuficiència, principalment a la fase final de l'ibèric ple, mostrant materials de pobres qualitats metal·lúrgiques evidenciats al conjunt mostral.

Material Museu de Granollers.

Anàlisi de la xarxa de comunicacions i del transport a la Catalunya romana: estudis de distribució i mobilitat. Pau Soto Cañamares (2010)

El concepte elemental sobre el qual s'ha articulat aquest treball és que l'anàlisi de l'economia romana també s'ha de reconstruir a partir de la distribució i de la mobilitat de les mercaderies. Diversos són els acostaments metodològics utilitzats fins avui dia que permeten intuir com funcionava el transport romà. L'anàlisi de les dades que aporta el material arqueològic és, sens dubte, una de les més importants, ja que representa l'enregistrament del resultat de la circulació d'aquestes mercaderies. L'estudi de les fonts antigues que descriuen en els seus passatges qüestions com els mitjans de transport, la compra o venda de productes o aspectes sobre la legislació romana també representen una font d'informació molt valuosa. A tot això, aquest treball aporta la visió de l'ús de les infraestructures i la simulació del moviment com a elements indispensables per conèixer els beneficis i les deficiències del sistema de transport creat en època romana. Una anàlisi aprofundida de cadascun dels models de distribució (tant temporals com econòmics) definits aporta informacions molt valuoses per comprendre els mecanismes de l'economia i la societat romanes, però alhora presenta un conjunt de mancances que fan de la seva interpretació un resultat incomplet. És obvi, doncs, que

la combinació de tots ells ha de permetre obtenir una visió més global de l'economia romana, sobretot en les qüestions de la circulació de mercaderies.

Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània interior. Estudi del Vallès Oriental de l'època ibèrica a l'alta edat mitjana. Marta Flórez (2011)

La tesis doctoral ha tingut com a objectiu estudiar l'evolució del poblament rural antic al Vallès Oriental i caracteritzar la dinàmica d'ocupació del sòl, les formes d'hàbitat i l'estructuració territorial antiga que es va desenvolupar al Vallès Oriental, sempre partint d'un marc cronològic diacrònic, que comprèn des d'època ibèrica fins a l'antiguitat tardana.

En general, l'àrea d'estudi ha comprès 27 municipis i ha abastat una superfície de 48.867 ha, que s'estén entre la Serralada Litoral, la Depressió Prelitoral i la Serralada Prelitoral catalanes.

Arqueologia del paisatge (segles VI aC - XI dC).

El territori i el poblament del Vallès en època antiga. Del sorgiment de la societat ibèrica a la romanització (segle VI aC - II dC). Estudi arqueomorfològic i històric. Joan Oller Guzmán (2012)

Aquesta tesi doctoral consisteix en una aproximació a l'evolució del poblament i el territori en època antiga a la zona de l'actual Vallès. Es tracta d'un territori coherent en l'àmbit geogràfic i històric, que actualment comprendria les dues comarques vallesanes (Vallès Occidental i Oriental) i que en l'antiguitat apareix referenciat com a *Laietània interior*. Aquesta aproximació parteix d'una recopilació exhaustiva de totes les fonts d'informació disponibles, tant de caràcter literari com epigràfic, numismàtic, documental i, especialment, arqueològic. De fet, la relativa abundant presència d'informació sobre aquest territori en època antiga és un dels atractius principals a l'hora de plantejar-ne l'estudi. Un cop feta aquesta recopilació, s'ha dut a terme l'anàlisi històrica de l'evolució d'aquesta Laietània interior, situant-la en el context general del nord-est peninsular i d'Hispania, i amb una cronologia que se situaria entre els segles VI aC i el II dC.

Estudi Caldes de Montbui.

Arqueologia dels paisatges culturals del massís del Montseny: dinàmiques històriques de la prehistòria a l'edat mitjana. Arnau Garcia Molsosa (2013)

S'ha fet una aproximació a l'arqueomorfologia del territori a partir de l'estudi de la xarxa viària. A partir d'aquest conjunt de resultats, s'ha traçat un recorregut per les dinàmiques històriques del massís del Montseny entre la prehistòria i l'edat mitjana, intentant obrir el debat sobre l'impacte de cada període en el procés de formació dels paisatges culturals. Així mateix, s'ha analitzat la relació de les traces de cada període arqueològic amb els diversos paisatges per tal de comprendre els valors historicoculturals de diversos sectors del massís.

La implantació militar romana a Catalunya: caracterització d'espais militars al NE de la Citerior en època tardorepublicana (segles II - I a ne). Carles Padrós Gómez (2016)

Aquesta tesi planteja la definició dels espais militars romanorepublicans i la seva caracterització arqueològica, com a element clau i estructurador de la implantació romana en el territori i l'evolució d'aquesta dinàmica al nord-est de la Citerior, des dels moments posteriors a la Segona Guerra Púnica i fins a l'època d'August. D'aquesta manera, a partir de la realitat arqueològica de què es disposa a dia d'avui al nord-est, amb 62 jaciments estudiats, s'ha definit una jerarquització funcional que comporta, en primer lloc, una divisió entre espais pròpiament militars i espais logístics. En el primer apartat trobem els campaments, els *castella* i les torres, en el segon els *vici* militars i/o les *officinae armorum*, els espais d'administració, gestió o les residències oficials, i, finalment, els espais d'emmagatzematge, és a dir, camps de sitges i *dolia*. Els resultats obtinguts apunten a un predomini de *castella* com a espais que aprofiten antics *oppida* del territori i amb una cronologia que se centra a grans trets entre el 150 i el 50 a ne, amb perduracions mitjanes de no més de 50 a 100 anys. Aquestes dades convergeixen en la fase d'estrès bèl·lic, 125 - 70 a ne i 50-25 a ne. Entre el 125 i el 70 a ne, es consolida una estructura militar complexa, una xarxa real de *castella* a l'interior i una altra a la costa, tancant l'accés peninsular, conjuntament amb el control sobre els passos de l'Ebre. La complexitat i la regularitat dels jaciments mostra una realitat preconcebuda, dins un moment o moments d'estrès bèl·lic concrets, com el moment d'estrès bèl·lic de la fase (82 - 72 a ne). Durant la Guerra de Sertori, es podria confirmar la presència de diverses línies defensives, implementades pel general per frenar les tropes provinents del nord durant el 82 a ne.

Las estructuras de combustión en la prehistoria reciente en el nordeste de la península Ibérica. Joaquín Fernández Ruiz (2016)

Esta investigación es la primera síntesis y la primera propuesta morfodescriptiva de hogares del nordeste de la península Ibérica del periodo cronocultural entre el Neolítico y la Edad del Bronce. Este trabajo intenta crear una herramienta útil en el campo de la arqueología a través de la creación de un corpus de hogares y contribuir a una mejor comprensión de las estructuras de combustión. Se ha realizado el análisis y estudio de toda una serie de variables relacionadas para caracterizar los diferentes tipos de hogares, con el objetivo de responder a las problemáticas planteadas sobre una muestra de 548 hogares de 90 yacimientos arqueológicos. Este estudio ha permitido conocer la variabilidad existente en el ámbito tipológico de estructuras de combustión y la evolución cronocultural y funcionalidad. (Jaciment Neolític de Can Massot)

Aigua sagrada i aigua monumental al nord-est de la península Ibèrica en l'època romana. Ana Costa Solé (2017)

A finals de l'època republicana, els canvis sobre el territori del nostre estudi es van començar a fer patents. En aquest període es van establir una sèrie d'edificis de culte, de clar caràcter itàlic, que van evidenciar el control territorial, religiós, social i econòmic que va comportar la romanització. Aquest treball analitza amb profunditat diversos exemples d'aquest tipus d'establiments al llarg de les actuals províncies de Girona, Barcelona i Tarragona, evidenciant els processos de sincretisme propis del contacte entre dues realitats religioses ben diferenciades, passant a l'etapa de la *interpretatio* dels mateixos per part del contingent romà i la posterior immersió total de la religió romana al nostre territori. El fil conductor d'aquest estudi és l'aigua i com aquest element va articular tot un seguit d'espais que s'han diferenciat en tres apartats: els espais de culte i els espais de caire termomineral; finalment, tractem l'aigua des del punt de vista de la monumentalitat.

Maresme

El poblament antic a la Laietània litoral (del Besòs a la riera de Caldes): l'aplicació d'un GIS (Sistema d'Informació Geogràfica) a l'estudi de la seva evolució i les seves relacions espacials. Carme Ruestes i Bitrià (2003)

La tesi forma part d'un projecte internacional sobre estudis de territoris antics, promogut per la Unió Acadèmica Internacional i assumit, a Catalunya, per l'Institut d'Estudis Catalans: la *Forma Orbis Romani*. Ha tingut per objecte estudiar el poblament antic de la part de la Laietània litoral compresa entre el Besòs i la riera de Caldes. Per tant, d'uns territoris marcats per la presència de les ciutats romanes de Baetulo (Badalona) i Iluro (Mataró).

Les nombroses tasques d'excavació i prospecció portades a terme a la zona han anat aportant novetats importants. D'altra banda, una de les noves tecnologies, el GIS (Sistema d'Informació Geogràfica), ha començat a despuntar com una eina amb molt de potencial per a l'estudi de territoris antics. Conseqüentment, actualitzant les dades existents i aplicant el GIS a l'estudi, hem intentat explorar les possibilitats d'avançar en el coneixement.

De la *civitas* d'Iluro a Alarona (Mataró, Barcelona). Entre la tetrarquia i els carolingis

Joan Bonamusa i Roure (2010)

La ciudad romana de Iluro, actual Mataró (Barcelona), mencionada por Mela, Plinio y Ptolomeo, desde antiguo ha sido objeto de estudios diversos. La primera noticia es del siglo XVI, con la mención de las divinidades Silvano y Juno. A principios del siglo XVIII, Alejandro de Laborde dio a conocer gráficamente la primera pieza de la arqueología local, una lucerna Dressel 28.

Nuestro interés por la Antigüedad Tardía se debe a que es la etapa menos tratada en la historiografía antigua de esta ciudad y territorio, principalmente la del corto periodo de al-Andalus.

Somos conscientes de que los periodos son convencionales y que solo se pueden establecer si presentan un hilo conductor; en nuestro caso, es el de la romanidad, que no se extinguió ni en la época musulmana con la presencia de la Iglesia latina. Por lo tanto, lo iniciamos en el año 284, con las reformas de la tetrarquía, una vez agotado el modelo augustal, y lo terminamos con la conquista de Barcelona del año 801, con la organización carolingia.

Gènesi, fundació i període republicà de la ciutat romana d'Iluro (*Hispania*

***Tarraconensis*)** Joaquim García i Roselló (2014)

En el subsuelo del centro histórico de la actual ciudad de Mataró, situada en la costa central de Barcelona, se hallan los restos arqueológicos de la antigua ciudad romana de Iluro, referenciada por las fuentes escritas antiguas (Plinio el Viejo, Pomponio Mela y Ptolomeo) y por la epigrafía. Aun así, es la arqueología la que ha proporcionado la mayor cantidad de datos para obtener información y conocimiento de este yacimiento. Las referencias más remotas que evidencian hallazgos arqueológicos se remontan al siglo XVI, si bien es a partir de los últimos treinta años cuando la arqueología ha proporcionado suficiente información que nos permite conocer diferentes aspectos de esta ciudad romana. Uno de los temas que siempre han generado un mayor interés es el de su fundación, cronología, causas, protagonistas, etc.

Caracterización arqueométrica de ánforas tardorromanas del nordeste de la península ibérica Leandro Fantuzzi (2015)

En este trabajo se presentan los resultados del estudio de caracterización arqueométrica de un conjunto de ánforas tardorromanas halladas en tres centros de consumo del nordeste de la Península Ibérica: Emporiae / Sant Martí d'Empúries, Tarraco / Tarragona e Iluro / Mataró. Se estudiaron un total de 219 ánforas, que fueron analizadas arqueométricamente mediante una combinación de distintas técnicas: análisis petrográfico por microscopía óptica (MO), estudio mineralógico por difracción de rayos X (DRX) y análisis químico por fluorescencia de rayos X (FRX).

(...)

El estudio arqueométrico de este extenso conjunto de ánforas tardoantiguas halladas en centros receptores del nordeste peninsular ha permitido realizar una caracterización de las mismas y avanzar en la definición de su proveniencia, así como en el conocimiento de algunos aspectos de su tecnología de producción. De este modo, a través del análisis de la proveniencia de las ánforas, la presente investigación ofrece información útil para el estudio de las redes comerciales en las que se insertaban dichos centros de consumo de la *Hispania Tarraconensis* en la Antigüedad Tardía. Al mismo tiempo, proporciona, además —desde la perspectiva del análisis de materiales hallados en centros receptores—, datos significativos sobre los centros y las áreas de producción de ánforas a lo largo del Mediterráneo durante dicho periodo.

El expolio arqueológico en Cataluña: sistematización de la tipología conductual de los furtivos. Joan Carles Alay Rodríguez (2016)

El estudio trata sobre el furtivismo arqueológico terrestre en Cataluña. En primer lugar, se exponen los criterios que han propiciado la elección de la denominación *furtivismo* y se propone un concepto, fundamentado en los contenidos legislativos, con especial atención a la definición legal de expolio del patrimonio histórico.

De los diferentes bloques que conforman este estudio, el último bloque profundiza en el estudio del caso del furtivismo arqueológico en el valle de Cabrera de Mar (El Maresme, Barcelona), donde se ejemplarizan y se ponen de manifiesto casi todos los aspectos tratados. Las experiencias resultantes pueden generalizarse y ser de gran utilidad. Finalmente, se presentan las conclusiones obtenidas, que evidencian que el estudio del furtivismo arqueológico permite numerosas vías de investigación académica pendientes de desarrollar.

4. ALGUNES DADES DE CONJUNT SOBRE LA DIFUSIÓ DELS RESULTATS

Actualment, la difusió dels resultats de l'activitat arqueològica es fa mitjançant diferents canals i formats; fem constar alguns dels que actualment fem servir.

PUBLICACIONS

Des del Departament de Cultura s'han editat, formant part de diferents col·leccions en el període que ens ocupa i sobre les comarques del Vallès Oriental i el Maresme, les obres següents:

- **Sèrie *Excavacions arqueològiques a Catalunya***

- Les excavacions a l'església de Sant Andreu (Òrrius): estudi preliminar de la troballa de monedes comtals (1983).

- El jaciment romà del Morè (Sant Pol de Mar, Maresme) (1997).

- La necròpolis del neolític mitjà i les restes romanes del camí de Can Grau (La Roca del Vallès, Vallès Oriental). El jaciment de Cal Jardiner (Granollers, Vallès Oriental) (1997).

El menhir de Mollet (2012).

○ **Sèrie *Memòries d'intervencions arqueològiques***

El poblat ibèric de Castellruf. Santa Maria de Martorelles (1995).

○ **Publicació periòdica *Tribuna d'Arqueologia*, paper i digital:**

(2001 - 2002). **La vil·la romana de Can Farrerons (Premià de Mar, Maresme). Resultats de les darreres intervencions**, pàg. 167 / Marc Bosch de Doria, Ramon Coll Monteagudo, Josep Font Piqueras.

(2004 - 2005) **Ca l'Estrada (Canovelles, Vallès Oriental): un exemple d'ocupació de la plana vallesana des de la prehistòria fins a l'alta edat mitjana**, pàg. 45 / Abel Fortó, Pablo Martínez, Vanessa Muñoz.

(2006) **Can Suari. Un assentament rural ibèric dels segles II - I aC a Llinars del Vallès (Vallès Oriental)**, pàg. 169 / Marta Zabala.

(2007) **El *castellum* de Can Tacó / Turó d'en Roïna (Montmeló - Montornès del Vallès, Vallès Oriental). Resultats i el seu entorn territorial**, pàg. 195 / Mònica Mercado, Esther Rodrigo, Marta Florez, Josep Maria Palet, Josep Guitart.

(2007) **Darreres intervencions al nucli històric de Granollers (intervencions 2005)**, pàg. 227 / Mònica Mercado, Antoni Rojas, Paula Santamaria, Roberto González.

(2007) **La muralla del segle XVI de la vila de Mataró (Maresme)**, pàg. 309 / Joan Jiménez, Montserrat Freixa, Joaquim Garcia.

(2009 - 2010) **La Torre Roja: un jaciment ibèric i medieval (Caldes de Montbui, Vallès Oriental; Sentmenat, Vallès Occidental)**, pàg. 113 Abel Fortó, Xavier Maese.

(2010 - 2011) **Les ocupacions prehistòriques i la vil·la tardorepublicana de Can Massot, al terme municipal de Montmeló. Darreres intervencions**, pàg. 293 / Victòria Cantarellas Sancho, Gemma Ibars Pérez, Montse Tenas i Busquets, Pol Castejón Vidal, Josep Guitart i Duran.

(2011 - 2012) **Caldes de Montbui: la recuperació de la muralla medieval**, pàg. 332 / Daniel Gutiérrez, Lluís Juan, Anna Monleon.

- (2011 - 2012) **La vil·la romana de Torre Llauder. Darrers treballs de recerca i restauració, i perspectives de futur (Mataró, Maresme)**, pàg. 189 / Carme Puerta López, Joaquim Garcia Rosselló.
- (2012 - 2013) **Arqueologia urbana i difusió del patrimoni immoble a Granollers**, pàg. 164 / Josep Muntal Muns, Elisenda Moix Ezquerria.
- (2013 - 2014) **Darreres intervencions al jaciment ibèric de les Maleses: excavacions i procés de museïtzació**, pàg. 60 / Mercedes Durán, Gemma Hidalgo, Daniel Moly.
- (2013 - 2014) **Control i excavacions arqueològiques fetes durant l'obra del gasoducte Martorell - Figueres: tram sud Martorell - Hostalric**, pàg. 313 / Francesc X. Florensa, Damià Griñó, Esther Medina, Jordi Ramos (camps de Can Viure - les Franqueses).
- (2014 - 2015) **El darrer decenni d'intervencions arqueològiques a llturo (Cabrera de Mar, Maresme). Novetats i estat actual de la recerca**, pàg. 304 / Albert Martín Menéndez.
- (2016 - 2017) **El poblat neolític de Ca l'Estrada-2 (Canovelles, Vallès Oriental)** / Jordi Roig, Joan M. Coll, Josep A. Molina, Rocío Gómez, Joana Melo.
- (2016 - 2017) **El poblat ibèric del Puig del Castell de Samalús (Cànoves i Samalús, Vallès Oriental). Balanç dels primers cinc anys de recerca (2011 - 2016)** / Marc Guàrdia.
- (2017 - 2018) **Les termes romanes de Caldes de Montbui. Una nova visió a partir de les darreres intervencions** / Pere Lluís Artigues, Gemma Hernández, Antoni Rigo.

Cal recordar les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia 2001: Comarques de Barcelona 1996 - 2001, celebrades a la Garriga del 29 de novembre a l'1 de desembre del 2001, i que va editar en paper i CD-ROM el Departament l'any 2004, i l'*Atles d'Arqueologia Urbana - Granollers*, una publicació que, com ja hem explicat, a més de recollir informació procedent de moltes fonts diverses, ha reformulat la interpretació de les notables estructures d'època romana de la ciutat, que hem comentat anteriorment.

Però la publicació dels resultats de les intervencions al Vallès Oriental i el Maresme, a més de la via de les publicacions del Servei d'Arqueologia o dels simposis i els congressos científics, s'ha canalitzat a través de publicacions periòdiques com les revistes *Lauro* i *Laietània*.

Lauro, revista del Museu de Granollers, amb trenta números publicats, que van del 1990 al 2005. Del 2000 al 2005, han passat per les seves pàgines una inscripció de pedra del carrer del Corró (Jordi Pardo), el nucli romà de Granollers (Montserrat Tenas), la necròpolis del Coll a Llinars del Vallès (Vanessa Muñoz), un monogràfic de Josep Estrada a càrrec de diversos autors, Santa Digna III, a les Franqueses del Vallès (R. González, P. Martínez, A. Alarcos), Sant Genís de Tapioles (I. Salvadó, Ll. Vila), el poblat ibèric de la Torre Roja, a Caldes de Montbui (diversos autors), Ca l'Estrada, a Canovelles (Fortó, Martínez, Muñoz), el vi del Vallès a l'època romana (Carles Aguilar), la necròpolis medieval de Sant Esteve de Granollers, l'anàlisi paleomagnètica de les restes de Can Grau (C. Lalueza-Fox) i la topografia urbana de Granollers entre els segles x i xv (J.M. Vila, A. Pancorbo).

El museu també ha publicat la sèrie *Treballs* i diverses monografies, a banda dels catàlegs de les exposicions que ha acollit. Dins la sèrie *Treballs*, cal destacar el número 1, dedicat a ***Una tomba de guerrer de la primera edat del ferro trobada a Llinars del Vallès (Vallès Oriental, Barcelona)***, a càrrec d'Enric Sanmartí-Grego (1993), i el número 2, ***De la balma a la masia. L'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental***, a càrrec de diversos autors (1996 i 2003, 2a ed. revisada). Com a monografies, dos volums sobre la història de Canovelles, ***Senyors i pagesos a la domus d'Olivet (segles XI - XV)***, de Cinta Cantarell i Jaume Dantí (2007), i ***Ca l'Estrada (jaciment)***, d'Abel Fortó, Pablo Martínez i Vanessa Muñoz (2007).

Laietània, editada pel Museu de Mataró, anual, va començar el seu camí l'any 1981. Fins al 2018, se n'han editat 19 números. Han estat objecte d'atenció a les seves pàgines una gran quantitat de jaciments i autors, entre d'altres: Burriac (Cabrera de Mar), Turó del Vent (Llinars del Vallès), Can Miralles - Can Modolell (Cabrera de Mar), Can Xammar (Mataró), Cal Ros de les Cabres (el Masnou), les excavacions a l'autopista A-19, variant de Mataró;

Can Blanc (Argentona), el *Cardo Maximus* de la ciutat romana d'Iluro, l'hipogeu de la Costa de Can Martorell (Dosrius), els vasos cineraris de Ca l'Estrada d'Argentona i el Turó dels Dos Pins (Cabrera de Mar). Al darrer número publicat (19: 2018), *Gènesi, fundació i període republicà de la ciutat romana d'Iluro (Hispania Citerior)*, l'impecable i imprescindible treball de Joaquim Garcia Roselló.

RECURSOS EN XARXA. SOCIALITZACIÓ DEL CONEIXEMENT

Com hem explicat anteriorment, en el marc del canvi en el model de gestió iniciat l'any 2004, des de l'Àrea de Coneixement i Recerca es va fer un gran esforç per generar i transferir coneixement. Això va portar a iniciar tot un seguit de projectes que, uns anys més tard, han donat resultats:

GEOREFERENCIACIÓ DE L'INVENTARI DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC DE CATALUNYA

El Sistema d'Informació Geogràfica de la Direcció General del Patrimoni Cultural, el SIGDGPC, va néixer per ser una eina de gestió i d'anàlisi territorial, una tribuna, un àmbit, un espai on explicar i difondre el patrimoni arqueològic, paleontològic i arquitectònic català. Des d'un bon començament, va pensar-se el Sistema d'Informació Geogràfica de la Direcció General del Patrimoni Cultural (el SIGDGPC) com una eina de gestió del patrimoni immoble català i, al mateix temps, una eina per donar respostes a altres necessitats de la Direcció.

Durant el 2005, es va començar a introduir la informació geogràfica al SIGDGPC dels béns immobles del patrimoni arqueològic i paleontològic, i quatre anys més tard tota la informació ja havia estat georeferenciada. També es va obrir un portal web extranet des del qual s'habilita un espai restringit a ens administratius (els ajuntaments hi tenen l'accés d'ofici) i empreses que, per la dedicació professional o de gerència pública, necessitaven determinar geogràficament localitzacions allà on el servei té coneixement de l'existència d'un bé patrimonial immoble. Va ser l'origen de l'aplicatiu eGIPCI.

CALAIX

Tal com és preceptiu, els resultats de la intervenció es presenten a la Generalitat de Catalunya, en forma de memòries que estan a disposició pública. La creació del repositori CALAIX permet consultar a internet aquestes memòries i altra documentació.

Actualment, CALAIX permet consultar a internet les *Memòries d'intervenció arqueològica, planimetries, jaciments i béns culturals d'interès nacional (BCIN)* i articles de la Tribuna d'Arqueologia, entre d'altres. S'organitza entorn d'una subcomunitat (Tribuna d'Arqueologia) i les col·leccions següents: inventaris, 9.555 entrades; jaciments des de l'aire, 148; memòries d'intervenció arqueològica, 3.080; planimetria dels jaciments catalans, 2.717; publicacions d'arqueologia i paleontologia, 10, i 42 vídeos Tribuna.

Integren els fons sobre el Vallès Oriental 1.181 entrades. D'aquestes, 130 documents corresponent a memòries d'intervenció arqueològica.

Pel que fa al Maresme, hi trobem 501 entrades. D'aquestes, 151 documents corresponen a memòries d'intervenció arqueològica.

Accés: calaix.gencat.cat/

eGIPCI

L'eGIPCI (e-Gestió Integral del Patrimoni Cultural Immoble), tal com explica el web del Departament que ara transcrivim, és un sistema a l'entorn extranet del Departament de Cultura que forma part de les millores iniciades per l'Àrea de Coneixement i Recerca en els sistemes de gestió de la Direcció General del Patrimoni Cultural, amb l'objectiu d'agilitzar i millorar processos quant a la informació, la documentació i la gestió del patrimoni cultural immoble de Catalunya, i que s'emmarca en el model d'administració electrònica.

Permet la consulta, de manera controlada, de les dades de l'Inventari del Patrimoni Cultural Immoble Català (patrimoni arquitectònic, arqueològic i paleontològic), integrada amb la representació cartogràfica dels elements de l'Inventari (mitjançant un visor SIG), així com la consulta de l'estat de tramitació de les sol·licituds dels permisos d'intervenció arqueològica i paleontològica. Aplicatiu intern PINTER.

L'eGIPCI va entrar en funcionament el gener del 2010 i es va consolidar com a eina imprescindible per a professionals, empreses i institucions per a l'accés en línia a les dades de l'Inventari i a les dades de tramitació dels permisos d'intervenció arqueològica i paleontològica que es troben en curs.

En relació amb l'arqueologia preventiva, és l'eina que permet fer i controlar les consultes de l'Inventari que es fan amb motiu de planejament urbanístic, estudis ambientals o projectes d'obra sotmesos al tràmit d'avaluació d'impacte ambiental.

Els darrers anys, el sistema presenta mancances per falta de manteniment.

Accés: <https://egipci.cultura.gencat.cat/>

BLOG TRIBUNA D'ARQUEOLOGIA

Aquest és un **blog** –creat a l'entorn del cicle de la **Tribuna d'Arqueologia**, que organitza el Servei d'Arqueologia i Paleontologia des de fa més de trenta anys– que va ser iniciat cap al 2012. S'hi pot seguir l'actualitat de les conferències, i també notícies i novetats de l'àmbit de l'arqueologia i la paleontologia a Catalunya. Permet gaudir de les conferències en *streaming*, incorpora un històric amb totes les entrades a la Tribuna i el PDF de la publicació des de l'inici, l'any 1982; incorpora documents del Servei d'Arqueologia i Paleontologia com el *Manual d'estil per a l'elaboració de memòries*, el *Plec de prescripcions tècniques* i *Barem de preus públics*, o el Pla de Recerca. També té una entrada al *Recull bibliogràfic d'arqueologia i paleontologia*.

<http://tribunadarqueologia.blog.gencat.cat>

RECULL BIBLIOGRÀFIC D'ARQUEOLOGIA I PALEONTOLOGIA

Tal com fa constar la presentació del primer número, el febrer del 2013, aquest recull bibliogràfic, que s'elabora des del Servei d'Arqueologia i Paleontologia, té una periodicitat mensual i és el resultat del buidatge dels materials bibliogràfics i documentals que es reben al Servei d'Arqueologia i Paleontologia, i que després passen a ser dipositats a la Biblioteca del Patrimoni Cultural de la Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni, o al mateix Servei. Es tracta d'un recull especialitzat en arqueologia i paleontologia que vol ser útil a tots els professionals i els especialistes en el tema per tal que estiguin informats de les darreres novetats que es publiquen i arriben al Servei. El recull, que està classificat alfabèticament per temes, segueix el mateix criteri que s'estableix al bloc de la Tribuna d'Arqueologia, respectant les mateixes entrades de continguts per tema i continguts per cronologia. S'hi inclouen documents en diferents formats: monografies, articles de revista, actes de congressos, estudis, recursos electrònics, etc. En alguns casos també s'hi inclouen enllaços considerats d'interès i relacionats amb el document citat, en especial quan es troba disponible en format electrònic.

Actualment se n'han editat 62 números.

<http://tribunadarqueologia.blog.gencat.cat/>

MAPA D'INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES A CATALUNYA

Aquest projecte, impulsat des dels Serveis Territorials del Departament de Cultura a Barcelona, té la voluntat de transmetre un coneixement que considerem molt important no només per al col·lectiu d'arqueòlegs, sinó també per a l'Administració local, planificadors del territori, promotors i públic en general.

Com a projecte pilot, concebut per abastar tot Catalunya, actualment hem treballat amb les intervencions arqueològiques dels anys 2014, 2015, 2016 i 2017 dutes a terme a les comarques de la demarcació de Barcelona: Alt Penedès, Baix Llobregat, Barcelonès, Garraf, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental.

La informació s'estructura a partir d'una fitxa que, a més de fer-nos saber si es tracta d'una intervenció arqueològica o paleontològica, proporciona la informació següent: nom de la intervenció o jaciment, municipi i comarca, director de la intervenció i empresa, tipologia, descripció i cronologia del jaciment, coordenades UTM projectades i fotografia.

El *Mapa d'intervencions arqueològiques a Catalunya* és un projecte obert que espera millorar amb la col·laboració de tots els agents implicats: arqueòlegs, gestors de la informació i consumidors en general.

El *Mapa d'intervencions arqueològiques a Catalunya* ha estat possible gràcies a Instamaps, una eina creada per l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya per a la difusió i l'accessibilitat de la geoinformació.

5. LES INTERVENCIONS I EL PROGRÉS DEL CONEIXEMENT

Des de l'any 2000, el gran nombre d'intervencions preventives i de recerca efectuades ha conduït a avenços remarcables en l'estat del coneixement de les èpoques que van de la prehistòria a l'antiguitat tardana.

MARESME

Malauradament, durant aquests dos darrers decennis es pot dir que la prehistòria del Maresme no ha estat objecte de projectes de recerca. Podem esmentar revisions pel que fa al megalitisme que han inclòs una part de jaciments del Maresme, o revisions que s'han dut a terme des de museus o institucions de la comarca (Ramon Coll i Jordi Bagà, prehistòria de Burriac). El 2003, es publicava la comunicació sobre aspectes paleontològics del jaciment de la Costa de Can Martorell (Dosrius). Les intervencions preventives han permès situar algun punt més en el mapa de jaciments (nucli urbà de Premià de Mar, autopista C-32 i, darrerament, Can Conde, a Cabrera de Mar).

Tampoc la cultura ibèrica al Maresme ha estat objecte de projectes de recerca que comportin intervencions arqueològiques, tot i que la recerca que s'ha dut a terme a partir d'intervencions anteriors no s'ha aturat, com testimonien treballs com el de Dolors Zamora sobre Burriac i el seu entorn, o la publicació del catàleg de materials de la Torre dels

Encantats, a Arenys, o els treballs d'Àlex Garcia Sinner també sobre aspectes de la llengua i la numismàtica a Burriac - Ilduro.

En l'àmbit d'intervenció arqueològica, són les intervencions preventives les que han mantingut l'activitat de camp. S'han concentrat (no és cap sorpresa) al territori de Cabrera de Mar: camí de Can Segarra, Can Masriera, Can Canal. A la Cadira del Bisbe (Premià de Dalt) s'han dut a terme intervencions relacionades amb la museïtzació del poblat.

Com en el cas de la prehistòria, es troba a faltar un projecte plurianual i amb abast comarcal que tingui per objecte el món ibèric del Maresme.

Quant a l'època romana, només dos projectes quadriennals han tingut per objecte l'estudi de jaciments romans del Maresme. Han estat *Arquitectura domèstica senyorial a la costa central de la Laietània romana. Centres urbans i territori, de la república a l'imperi*, centrat en la Torre Llauder, i *Estudi del comerç, l'exportació i les xarxes de redistribució del vi entre els segles I aC i II dC al Conventus Tarraconensis*, projecte que ha inclòs la prospecció del derelicta Calella I. Crida l'atenció l'absència de més projectes, atesa la tradició de recerca a la comarca i entitat del patrimoni romà al Maresme.

Un cop més, són les intervencions preventives (causades per obres, motivades per la reivindicació del patrimoni, etc.) les que dominen el panorama global.

Dins dels dos decennis analitzats, i pel que fa al període romà republicà, hem d'esmentar que les excavacions dels anys noranta a Ca l'Arnau - Can Mateu, que van posar a la llum un jaciment romà republicà excepcional al voltant del que pot ser l'edifici termal més antic d'Hispania, han tingut continuïtat mitjançant diverses intervencions preventives a la localitat, al mateix Ca l'Arnau - Can Mateu, però també Can Rodon, Can Benet i altres punts, que en conjunt estan confirmant que ens trobem davant d'una aglomeració de tipus urbà, predecessora de la Iluro - Mataró.

I enllaçant amb aquesta problemàtica, hem de destacar el descobriment, a Mataró, del *macellum* republicà d'Iluro, el qual ha aportat dades capitals sobre els orígens de la ciutat.

Quant al món rural en època romano-republicana, hem de tornar a parlar de Cabrera, en aquest cas, de les fases republicanes més tardanes, en què sembla que el caràcter urbà del lloc ha deixat pas a establiments rurals productors de vi i d'àmfores. També hem d'esmentar les excavacions a Can Nolla - Ctra. de Premià (Vilassar de Dalt), on s'han documentat estructures d'un assentament rural.

Els jaciments d'època imperial han estat objecte de nombroses intervencions, que han fet augmentar molt el coneixement del període. És obligat començar per l'únic projecte de recerca: Torre Llauder, que ha revelat conservar estructures encara desconegudes dins del seu clos arqueològic. La llarga continuïtat del projecte, fins i tot en èpoques difícils, és del tot elogiable. Però en el camp de l'arqueologia preventiva són diversos els exemples d'intervencions d'alt interès: Can Jalpí (Arenys de Munt), Can Miqueló (Vilassar de Dalt), El Roser (Calella), la vil·la roma de la Gran Via (Premià de Mar), a la qual ens tornarem a referir, la premsa romana de Santa Anna (Premià de Dalt) o el conjunt molt singular d'intervencions al Veral de Vallmora, Cella Vinaria (on ara ens trobem): un exemple singular d'intervenció reeixida a molts nivells d'excavació, estudi, publicació, adequació a la visita mitjançant la creació d'un parc arqueològic, que, a més, és l'únic indret del Maresme (i, de fet, un dels pocs de Catalunya) on és possible visitar un complex d'estructures de producció agrícola d'època romana. Darrerament, s'han reprès les intervencions preventives a Can Modolell, un dels conjunts més singulars del Maresme, que mereixia tornar a ser investigat. I, com a exemple de jaciment amb un possible futur d'alt interès, tenim Can Jordà, a Santa Susanna, on les prospeccions visuals i geofísiques auguren l'existència d'un centre productor d'àmfores. Un capítol a part mereix el jaciment de Fornaca (Vilassar de Dalt), sobre el qual tornarem.

Quant a les intervencions a la ciutat romana d'Iluro, ha estat important el nombre d'actuacions preventives, però destaquen intervencions com les de la Baixada de Sant Simó, interessants pel coneixement de la trama urbana, les excavacions a la Domus de Can Cruzate, i, naturalment, les excavacions a Can Xammar, que van comportar el descobriment de la Venus d'Iluro.

Quant a l'antiguitat tardana, ens hem de referir bé a les fases tardanes de jaciments esmentats, com la premsa de Santa Anna, que esdevé un lloc d'enterrament, bé a altres actuacions, com la de la pista d'atletisme de Vilassar de Dalt. S'ha de fer una menció a part de l'excel·lent edifici octagonal romà de Can Ferrerons (dins de l'extens jaciment de la vil·la de la Gran Via), un monument que ha situat el Maresme en el mapa de l'arquitectura baix-imperial romana i que ara, a iniciativa de l'Ajuntament de Premià de Mar, podem visualitzar en la seva integritat gràcies a les properes excavacions.

Els projectes de recerca i altres projectes esmentats suposen una activitat de recerca que va més enllà del treball de camp, i que implica la revisió d'intervencions anteriors, la contextualització i la cerca de paral·lels, la revisió de materials dipositats a museus, etc.

Referir tots els estudis en curs resta més enllà dels límits d'aquest treball, però a tall d'exemple podem esmentar la revisió que s'ha dut a terme de la producció d'àmfores de Malgrat, o els estudis, en marxa ja fa anys, de les termes de Ca l'Arnau, o de les estructures de producció vitivinícola de Veral de Vallmora - Cella Vinaria.

VALLÈS ORIENTAL

Parlar de la recurrència en l'ocupació de la plana vallesana al llarg de la història és una obvietat. Al Vallès Oriental, trobem una gran quantitat de jaciments prehistòrics que van ser objecte de localització i estudi per part d'erudits locals. A partir dels anys noranta, joves arqueòlegs excaven, reestudien i publiquen diversos treballs de síntesi que cal esmentar, sense ànim de ser exhaustius, com ara Josep Bosch, que publica, el 1991, *El neolític antic al Vallès Oriental*, o *La prehistòria de Montmeló a partir de la col·lecció Cantarell*, obra col·lectiva del Museu de Montmeló; també Martí-Pou-Carlús, amb *El camí de Can Grau, la Roca del Vallès* (1997), o Genís Ribé, amb l'article sobre territoris i poblaments del Vallès en el neolític (1999). Però, els darrers il·lustres, per part de les intervencions preventives o simplement de les obres, ens han aportat novetats que cal destacar especialment, com Ca l'Estrada (Canovelles) i el menhir de Mollet. Només perquè l'excavació es deriva de dues obres diferents –la Ronda Nord de Granollers i l'Escola Quatre Vents de Canovelles– amb

directors diferents, aquestes intervencions han estat registrades com a Ca l'Estrada i Ca l'Estrada 2.

A la primera intervenció (2003), es van documentar cinc fases cronològiques diferents, que van des del neolític antic cardial fins a l'època moderna. De les fases prehistòriques tenim les inhumacions, les estructures de combustió, restes d'un mur, fossats antròpics i l'estàtua menhir antropomorfa, que no va ser localitzada *in situ*. Recollint les conclusions de Fortó-Martínez-Muñoz, la troballa de les grans estructures de combustió, dels fossats antròpics i l'estàtua menhir antropomorfa fa pensar que es tracta d'un jaciment singular, i ells apunten que probablement aquest espai físic va adoptar unes connotacions socials i religioses molt especials i importants, fins al punt que es pugui considerar un lloc cerimonial i àdhuc un santuari.

Pel que fa a l'excavació i la interpretació de Ca l'Estrada 2, dirigida per J. Roig, els treballs han permès descobrir dues cabanes amb solera de pedres, estructures de combustió i una part funerària on s'han trobat dos enterraments. Es tracta, sens dubte, d'un dels assentaments a l'aire lliure del neolític antic més ben conservats de Catalunya, raó per la qual es va modificar el projecte d'escola, que va donar lloc als treballs per tal de conservar i fer accessible les restes. També es va localitzar un petit assentament d'època alt medieval, del qual es van localitzar les restes de les sitges per a l'emmagatzematge del gra. Sobre estructures de combustió en el període cronocultural entre el neolític i el bronze, i particularment com a estudi del jaciment prehistòric de Can Massot, cal citar la tesi doctoral de Joaquín Fernández Ruiz (2016).

La cultura ibèrica està ben representada al Vallès, amb una gran quantitat de jaciments que han estat en part publicats recentment per Isabel Panosa al llibre *Els ibers al Vallès Oriental* (2012). Com a projectes de recerca amb intervenció arqueològica durant els darrers anys, cal destacar Puig Castell (Cànoves i Samalús), Les Maletes (Sant Fost de Campsentelles) i La Torre Roja (Caldes de Montbui). Tots tres jaciments van ser intervinguts com a projectes d'investigació durant els biennis 2010 - 2011 i 2012 - 2013, i tots tres es van haver de

reconvertir en preventives, en no tenir cabuda al nou Pla de Recerca 2014 - 2017. La qual cosa ens hauria de fer reflexionar sobre la bondat del Pla.

El projecte de recerca al Puig del Castell de Samalús, engegat l'any 2011, ha permès treure a la llum un poblat ibèric conegut d'antic però gairebé inèdit. Les primeres campanyes han incidit en la documentació de la imponent fortificació, amb set torres defensives localitzades i un perímetre de muralla a l'entorn d'un quilòmetre, així com obtenir dades de l'abast cronològic de la seva ocupació. La interpretació de dades de diferent índole per part de Marc Guàrdia, director de la recerca, proposa la identificació d'aquest assentament amb la ciutat ibèrica de Lauro.

Sobre el poblat de Les Maleses, que va tenir el moment àlgid d'ocupació entre els segles III - II a.n.e. i molt probablement va ser abandonat després de l'arribada de les tropes romanes, en tenim molta informació, gràcies a la tasca minuciosa i constant de la seva directora, M. Duran, i el seu equip, que se n'ocupen de manera global (excaven, estudien, consoliden, publiquen, etc.). Potser el que no és tan conegut, i vull destacar, és que "els avenços arqueològics al poblat ibèric de Les Maleses han estat estretament lligats, els últims trenta anys, a un projecte educatiu que finalment ha donat el fruit de més d'una dècada de campanyes anuals continuades. Gràcies a la col·laboració de l'IES Montserrat Miró i Vilà, de Montcada i Reixac (i copiem aquesta informació directament del web de l'Ajuntament de Montcada), amb l'oportuna autorització del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, els estudiants de 1r de Batxillerat poden triar, entre les matèries optatives, l'Arqueologia. Durant el curs, els alumnes obtenen les nocions teòriques i pugen al poblat per fer el manteniment i el desbrossament del terreny, deixant-ho tot enllestit per a la intervenció arqueològica de l'estiu. Tots aquells que volen participar en la campanya d'estiu formen part de l'equip auxiliar de campanya, dirigits i supervisats per arqueòlegs professionals."

"Aquest projecte va consolidar la regularitat de les intervencions al poblat, gràcies a un conveni entre l'Associació Amics del Museu i el Parc Natural de Serralada de Marina (Diputació de Barcelona). L'estrat de l'experiència viscuda al poblat per a cadascun dels

participants ha marcat el camí cap a l'objectiu fonamental del projecte: l'empremta identitària amb el patrimoni del poble afavoreix, any rere any, més sensibilitat cap a la seva protecció i defensa.”

El Poblat de la Torre Roja, assentament fortificat al terme municipal de Caldes de Montbui que s'habita des del segle VI aC / BzF fins a finals del segle I aC, va ser excavat sistemàticament en diverses campanyes d'estiu des del 1984, mitjançant camps de treball promoguts per la Direcció General de la Joventut de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Caldes de Montbui. L'any 2004, l'associació FIDES, amb la col·laboració del Museu Thermalia i els plans d'ocupació impulsats per l'Ajuntament, reprenen les intervencions.

La dilatada ocupació del jaciment i la seva situació com a eix vertebrador de l'àrea de la vall mitjana de la riera de Caldes obre un camp extens a la investigació. El fet que el conjunt de la cultura material evidenciï, segons Maese i Fortó, un important substrat indígena que es fa palès també en els sistemes constructius i determinats elements de la cultura material, cultural i ideològica fa encara més singular aquest assentament. L'equip que ha dut a terme les intervencions al jaciment la darrera dècada, en el marc del projecte de recerca *Societat, economia i evolució del poblament a la vall mitjana de la riera de Caldes*, ha abandonat el treball de camp al jaciment en no poder optar a ser integrat al Pla de Recerca 2014 - 2017 i no sentir-se gaire acompanyat per l'Ajuntament de Caldes.

Quant a època romana, i ja que citem el Pla de Recerca quadriennal, esmentem l'únic projecte d'aquest àmbit cronològic que es va aprovar al Vallès Oriental, *Implantació i precedents del model de ciutats del Conventus Tarraconensis (Ileso, Can Tacó, Iulia Livica)*, de J. Guitart (UAB-ICAC). S'ha portat a terme un projecte de recuperació, estudi i visita pública del jaciment tardorepublicà de Can Tacó (Montmeló i Montornès del Vallès). Can Tacó es presenta com un dels pocs assentaments de caràcter politicomilitar d'època romanorepublicana a Catalunya. La primera intervenció es va fer l'any 2003 (ESTRATS) i es va redactar un Pla director. L'ICAC en va assumir la direcció a partir del 2004. L'any 2008, va ser declarat BCIN. El gener del 2009, els ajuntaments implicats van sol·licitar un projecte

FEDER –Parc natural i arqueològic. Observatori de la Via Augusta. BCIN de Can Tacó - Turó d'en Roina– que va ser atorgat i que va permetre excavar i museïtzar la totalitat del jaciment del 2010 - 2012. La recerca continua al jaciment i al Museu de Montmeló, que custodia el jaciment i els materials (Comissió de Seguiment Ajuntament de Montmeló, Ajuntament Montornès i ICAC i Servei d'Arqueologia i Paleontologia). La intervenció arquitectònica efectuada al jaciment –estudi Toni Gironès– ha estat objecte de diversos premis d'arquitectura.

No podem acabar aquest breu resum sobre la recerca i la gestió dels jaciments d'època romana sense referir-nos a Granollers ni a la intervenció que actualment encara es duu a terme a la plaça de la Font del Lleó a Caldes de Montbui, on, amb motiu de les obres de reurbanització de la plaça, s'ha excavat en extensió per tal d'ampliar el coneixement del conjunt termal.

Recordem que totes les novetats sobre Granollers van ser recollides a l'atles del qual ja hem parlat; correspon a Alexandra Uscatescu la nova interpretació sobre la seva identitat a l'època romana.

Per anar acabant.

Aquest text correspon a la ponència que vam dictar el maig del 2018. Aleshores ens vam aventurar a fer un *top ten* de jaciments que cal destacar, que van ser il·lustrats en una presentació. Aquests jaciments, pel que fa al Vallès Oriental, eren: el conjunt termal de Caldes de Montbui; la Torre Roja; Ca l'Estrada; Puig Castell; Pla de les Paret, de Cardedeu; l'Estela Pla de la Calma; Santa Digna; Can Terrers; Bòbila d'en Font i Can Noguera, de la Garriga; mosaic del carrer de Sant Bartomeu de Granollers; restes del carrer de Sant Jaume; la Torrassa del Moro i el Turó del Vent, de Llinars del Vallès; el menhir de Mollet o el Pla de les Pruneres; Can Tacó i Can Massot, de Montmeló; el Terminus Augustalis, de Montornès, i el castell / poblat de Sant Miquel; el conjunt amb pintures rupestres de la Pedra de les Orenetes, a la Roca del Vallès; les Maleses i l'Estela, a Canovelles. Evidentment, podrien ser més, però ja no tindria raó de ser un llistat dels més

representatius quant a la gestió que s'ha dut a terme aquests anys. Quant al Maresme, la cova sepulcral Costa de Can Martorell, a Dosrius; la Cadira del Bisbe, a Premià de Dalt; l'Oppidum de Burriac, a Cabrera de Mar; la Torre dels Encantats, a Arenys de Mar; Torre Llauder, a Mataró, i Can Ferrerons, a Premià de Mar, entre d'altres.

Al darrere de l'activitat de gestió, protecció i intervenció sobre el patrimoni arqueològic, hi han estat, a més de la Generalitat, amb les funcions que hem descrit, els ajuntaments, que han implementat la protecció del patrimoni, hi han invertit i n'han fomentat la difusió.

Els museus locals han augmentat la seva funció, molt important en comparació amb els seus recursos. Aquests museus, a **Granollers, Caldes de Montbui, Cardedeu, Montmeló, Mataró, Vilassar de Dalt, Premià de Dalt, Premià de Mar, el Masnou, Arenys de Mar i Calella**, han fet d'enllaç entre el patrimoni arqueològic i la població.

Cal fer esment, també, de la funció de les empreses d'arqueologia, que es van desenvolupar molt a l'inici d'aquest període, abans que la crisi en fes patir els efectes. Aquestes empreses sovint han excedit el mer paper d'executors de les intervencions que se'ls encomanava, per ser veritables equips de recerca i difusió.

Cal esmentar, també, el Centre de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, que ha dut a terme múltiples intervencions de restauració de materials arqueològics provinents de jaciments del Maresme i el Vallès Oriental, així com del menhir de Mollet, que va ser netejat, consolidat, documentat en 3D a les seves instal·lacions i traslladat a la nova ubicació, a Mollet.

Com a **balanç final**, dir que el període 2000 - 2017 ha estat d'una activitat intensa i molt productiva pel que fa a la recerca i la gestió del patrimoni arqueològic d'època prehistòrica i antiga al Maresme i el Vallès Oriental.

- L'arqueologia preventiva s'ha afermat com una activitat plenament dins de la recerca, atès el seu creixent rigor i els efectes que produeix sobre l'estat del coneixement.

- La professionalització s'ha consolidat.
- La difusió i la socialització del coneixement ha experimentat un gran impuls.
- Les institucions han impulsat la protecció del patrimoni arqueològic. La gestió del planejament urbanístic ha estat clau.
- S'ha constituït el llegat de grans projectes de reivindicació del patrimoni, com Can Tacó - Mons Observans, Cella Vinaria i les Maleeses, entre d'altres.

D'altra banda, en altres aspectes encara cal progressar:

- Encara molts jaciments es troben en situació d'abandonament i degradació.
- Cal impulsar més projectes de recerca, amb continuïtat i equips sòlids.
- La crisi econòmica ha estat devastadora pels efectes que ha tingut en el món professional i les empreses arqueologia: s'han perdut actius molt valuosos.
- Manquen reestudis i, en ocasions, estudis de jaciments ja excavats. La publicació dels resultats no segueix el ritme de les intervencions.
- Hi ha molt per fer pel que fa a la qüestió dels dipòsits de materials. La migradesa de museus registrats i la manca de dotació econòmica d'aquestes institucions és la causa que molts materials no restin als municipis d'origen, o bé no puguin ser exposats públicament.

BIBLIOGRAFIA

CASTELLS CAMP, J.; HERNÁNDEZ HERRERO, G. (1991): Pintures rupestres de Catalunya: un patrimoni desconegut i amenaçat. El Projecte Corpus de Pintures Rupestres de Catalunya. *Tribuna d'Arqueologia*, 1989 - 1990, p. 30-39. Barcelona

CASTELLS, J.; DUPRE, X.; HERNÁNDEZ, G.; RAFEL, N. (1991): La documentació i l'avaluació del patrimoni i els mapes arqueològics dels centres urbans. *Revista d'Arqueologia de Ponent*, pàg. 71-82. Lleida.

CASTELLS CAMP, J. (2007): L'inventari del patrimoni arqueològic com a eina de protecció. Les cartes arqueològiques i els catàlegs municipals. *Urtx: Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 20, pàg. 399 - 408. Tàrraga.

CASTELLS, J.; FERNÁNDEZ, A.; SALA, N. (2011): El SIGDGPC, eina de gestió del patrimoni cultural immoble català. *Tribuna d'Arqueologia 2009*, pàg. 339-358. Barcelona.

HERNÁNDEZ HERRERO, G. (1992): L'Assemblea d'Arqueologia de Catalunya: una assignatura pendent. *Cota Zero*, núm. 8 (exemplar dedicat a 10 anys d'Arqueologia a Catalunya. 1981 - 1990), pàg. 11-23. Vic.

HERNÁNDEZ HERRERO, G.; CASTELLS CAMP, J. (1993): Banco de datos e informatización del Inventario del Patrimonio Arqueológico de Cataluña, a *Inventarios y cartas arqueológicas: homenaje a Blas Taracena: 50º aniversario de la primera Carta arqueológica de España*, Soria 1941 - 1991, pàg. 207-218. Valladolid.

HERNÁNDEZ HERRERO, G. (1999): Conservació preventiva i protecció dels conjunts amb pintures rupestres a l'aire lliure: La problemàtica dels tancaments. *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 9, pàg. 29-40. Lleida.

HERNÁNDEZ HERRERO, G. i MIRET MESTRE, M. (1999): La protecció del patrimoni arqueològic des de l'Administració local a Catalunya. *Revista d'arqueologia de Ponent* 9, pàg. 340-341. Lleida.

HERNÁNDEZ HERRERO, G. (2005): L'Atlas d'Arqueologia de Granollers. *Lauro: revista del Museu de Granollers*, núm. 28, pàg. 87-90. Granollers.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2014). REPORTS DE LA RECERCA A CATALUNYA 2003 - 2009 Història. Report coordinat per Antoni Simon, amb la col·laboració de Giovanni C. Cattini, Antonio Espino, Josep Maria Fullola, Pere Pascual i Flocel Sabaté.

LLONGUERAS CAMPAÑA, M. (1994): El programa d'arqueologia urbana de Catalunya: objectius i resultats (Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya). *Actas del XIV Congreso Internacional de Arqueología Clásica* (1993, Tarragona).

ROCA ARMENGOL, J; RUEDA TORRES, J.M.; HERNÁNDEZ HERRERO, G. (2009): El Pla Integral per a l'Arqueologia a Catalunya (PIACAT): un Pla per adequar l'arqueologia catalana a les necessitats actuals. *Cota zero*, 24, pàg. 100-101. Vic.

DEPARTAMENT DE CULTURA. GABINET TÈCNIC. MEMÒRIES DEL DEPARTAMENT.
<http://cultura.gencat.cat/ca/departament/publicacions/departament/memories/>